

A KETTŐS SZAKÉRTŐISÉG DINAMIKÁJA: EGY INFORMATIKUSBÓL LETT SZABADÚSZÓ SZERZŐ VENDÉGCIKKEINEK „KRACAUERI” KVALITATÍV TARTALOMELEMZÉSE

Sebestyén Attila

sebestyen.attila@arts.unideb.hu

DOI: 10.20520/JEL-KEP.2024.1.81

Absztrakt

Tanulmányom David Auerbach életművében vizsgálja az eltérő szakterületi pozíciók viszonyát. Azt a dinamikát mutatom be, hogy ugyan az elsőként választott programozói hivatását irodalmi-kulturális vonzalmi hatására elhagyta, és szabadúszó szerzővé vált, írói tevékenységében látványosan visszafordult a számítástechnikai kérdések felé, a művészeti és bölcsészettudományi témák mellett, ezekkel alkalmasint összefűzve. Elemzésemben azt szemléltetem néhány szövegen, hogy az Auerbach eddigi pályáján egymást váltogató érdeklődési körök miként vegyülnek, konfrontálódnak és hatnak egymásra cikkeiben

Kulcsszavak

humaniorák, IT, pro-am, szakértői retorika, vendégcikkírás

THE DYNAMISM OF TWO-SIDED EXPERTISE: „KRACAUERIAN” QUALITATIVE CONTENT ANALYSIS OF THE ARTICLES OF A SOFTWARE ENGINEER TURNED INTO FREELANCE AUTHOR

Attila Sebestyén

Abstract

My paper studies the relationship between two different professional positions in the oeuvre of David Auerbach. I am interested in the dynamism of Auerbach’s career: though he—inspired by his literary and cultural affections—quit his firstly chosen programmer vocation and became a freelance author, Auerbach, as a writer, turned back to the questions of computer science, besides the topics of humanities, and occasionally connected the two areas together. My analysis, through some concrete examples, demonstrate how the different areas of interest mingle, confront and influence each other in Auerbach’s articles.

Keywords

humanities, IT, contributor articles, pro-am, rhetoric of expertise

A KETTŐS SZAKÉRTŐISÉG DINAMIKÁJA: EGY INFORMATIKUSBÓL LETT SZABADÚSZÓ SZERZŐ VENDÉGCIKKEINEK „KRACAUERI” KVALITATÍV TARTALOMELEMZÉSE

Sebestyén Attila

sebestyen.attila@arts.unideb.hu

Felvezetés

Az újságírás terén kivételes jelenség a szakértői vendégcikkírás, hiszen eltérő működési modelleket alakíthat ki (alkalmi vagy rendszeres, illetve fizetett vagy ingyenes változatokban), emellett pedig különféle – és sokszor *niche* – szakterületek témáit, dilemmáit és szempontjait tárhatja szélesebb nyilvánosság elé. De e tartalomgyártási gyakorlat legfontosabb sajátosságának még inkább az tekinthető, hogy olyan különleges helyzetet teremt, amelyben egy adott területen professzionális szakember „amatőr” – tehát nem hivatásos, de éppenséggel nem tehetségtelen, hanem elismert íráskészségű és gyakorlott – cikkszerzőként lép fel. Dolgozatomban¹ a szakértői cikkírás e hibrid (azaz a profi és műkedvelői karakterjegyeket ötvöző) jellegének sajátos megvalósulásával foglalkozom.

A szakirodalmi megalapozásban elsődlegesen a pro-am fogalmával kapcsolatos megfontolásokra építünk, ezeken belül is arra a belátásra, hogy a fél-profi/fél-amatőr pozícióban központi fontosságot nyer a tudásközvetítői szerep. Ehhez társítom még azokat a más irányú szakirodalmi eredményeket, melyek szerint egyfelelől az op-ed (vendég) cikk műfajában a szakszerűség és a közönséghez alkalmazkodás közti összehangolásnak kell érvényesülnie, másfelől a szakértői megnyilatkozás retorikájában az lehet igazán megnyerő, ahogy a szakmai tudásanyagát – akár laikusok számára is befogadható módon – újrendezni képes.

Ám a szakértői vendégcikkírás közties jellegét egy olyan példán szemléltetem, amely még inkább fokozza pro-am pozíció hibriditásának komplexitását. Vizsgálati anyagom ugyanis egy David Auerbach nevezetű informatikus és szabadúszó szerző cikkírói munkássága. Mivel pedig Auerbach eddigi életútja során az elsőként választott programozói hivatását elhagyta és – a gyerekkora óta meglévő irodalmi-kulturális érdeklődésének engedve – először bölcsész területen folytatott tanulmányokat, majd nonfiction íróvá vált, ugyankakkor könyveiben és cikkeiben a művészeti és bölcsész témák mellett továbbra is foglalkozik még az informatika aktuális dilemmáival, írói tevékenységében végső soron a kétféle műveltségkör folyamatos

¹ Jelen írásom egy hosszabb munka rövidített változata, melyben az eredetihez képest több helyen fokozott tömörítésre kényszerültem, de ezzel együtt is az itt olvasható verzió önmagában is kompakt munka.

vegyülése figyelhető meg, így pedig szakértői szerepvállalásában sajátos kettősség – kétoldali szakmai bekötöttség – érvényesül.

A tartalomelemzési vizsgálatomat mozgató kutatói kérdés ezek alapján az, hogy az eleve köztes – mert hogy szabadúszó szerzői, de nem hivatásos újságírói – pozíciójú David Auerbach vendégcikkeiben pontosan miként érvényesülnek a gondolatvezetés szintjén a szerző két szakterülete (informatika és bölcsészet) közti mozgások és közvetítések; e dinamika pedig miként alakít ki kettős szakértői megnyilatkozásmódot.

Szakirodalmi keretezés: pro-am jelleg, vendégcikkírás és szakértői retorika

A szakértői cikkírás értelmezésében elsődleges inspirációs forrásom a *pro-am* pozíció leírása (Leadbeater–Miller 2004), azaz a hivatásosok és az alkalmi műkedvelők közt kijelölhető szerepkör körülhatárolása. Charles Leadbeater és Paul Miller munkája az elkötelezett amatőrök helyzetét nem elsődlegesen piaci pozíciók – tehát nem a termelés és fogyasztás – viszonyában, és nem pusztán az online technológiák térnyerésének kontextusában, hanem inkább életviteli kérdésként vizsgálja. A két politikai tanácsadó által még a 2000-es évek elején, a Demos nevezetű think tank kötelékében elkészített kutatási beszámoló a hivatásosok formalizáltsága/intézményesítettsége és az alkalmi/felületes műkedvelői érdeklődés esetlegessége közt jelöli ki a pro-am (fél-profi/fél-amatőr) személyek pozícióját. Az ilyen típusú szereplők tehát nem életvitelszerűen folytatott szakmaként végeznek valamilyen tevékenységet, hanem lelkes kedvtelésből, de egyúttal a profik célkitűzéseit és szakmai sztenderdjeit érvényesítik magukra. Juttatás nélkül vagy csak szerény bevételért végzik e szabadidős aktivitást, a szakemberekre jellemző elkötelezettséggel. Így pedig hosszú időszakon keresztül kitartó és áldozatvállaló erőfeszítések révén akár még szaktudásuk és tapasztaltságuk közösségi/nyilvános elismertségét is kivívhatják. (L. Leadbeater–Miller 2004: 20) Egy másik munkában a Ritzer–Jurgenson szerzőpáros a „producer” (gyártói) és „consumer” (fogyasztói) pozíciók keveredéséből születő - prosumereket döntően a kapitalista berendezkedéshez viszonyítva vizsgálta; hangsúlyosan azt, hogy milyen módon jelennek meg az amatőrök és az üzleti szereplők kapcsolatában az ellenállás vagy épp a kizsákmányolás formái. Ezzel szemben Leadbeater és Miller nagyrészt figyelmen kívül hagyja annak kérdését, hogy a nem-hivatásosok és műkedvelők miként tagozódnak be nagyvállalati-kapitalista mechanizmusokba, s e helyett a szabadidő/rekreáció – esetenként az üzleti vonatkozásoktól teljesen mentes – különféle területeire, valamint az egyéni életvezetés alakulásmódjaira fókuszál. Elsődlegesen a klasszikus – és nem szükségszerűen digitalizált – hobbi tevékenységek szerepét vizsgálták (sportolás és szabadtéri tevékenységek, kertészkedés, DIY, művészeti és kézműves elfoglaltságok, önkéntes munka – vö. Leadbeater–Miller 2004: 26-37). De arról sem feledkeztek meg, hogy mivel a pro-am szereplők nem régi vágású úri amatőrök („not gentlemanly amateurs of the old age” – Leadbeater–Miller 2004: 12), sokan közülük „árnyékkarriert” kezdenek építgetni a kedvtelésül választott érdeklődési területükön, azaz egyre rendszeresebben és akár intézményesülten is aktivizálódnak, s hobbijuk szinte már másodállássá válik (anyagi bevételek produkálásával is). Szisztematikusan fejlesztik magukat, többnyire a saját köreikben kialakult közösségi vagy intézményesült keretek közt. Hosszú nevelődési-gyakorlási időszakot fordítva arra, hogy az adott szaktudást vagy készséget mélyrehatóan, különféle rétegeiben is megismerhessék. (Vö. Leadbeater–Miller 2004: 39-42) Ennek a fejlődési folyamatnak megvannak a maguk vesződései és kudarcai, de végül a szakterületi reputáció kialakulása kárpótolhat ezeket az erőfeszítéseket.

Leadbeater és Miller kötete mellett hasznos inspirációnak bizonyultak még számomra Axel Bruns német-ausztrál médiakutató munkái, melyek közül most csak kettőt használok

(Bruns 2013a, Bruns 2013b). Bruns elképzelései közül – helytakarékosság miatt – most csak azt emelem ki, hogy a „prosumption” fogalmán próbál túllépni, s helyette inkább a – „production” és a „usage” kifejezéseket egyesítő – „produsage” kategóriájára fókuszál. Azaz a vállalati oldal és a felhasználói közösség viszonyában kialakult olyan együttműködési formára, amely a médiavállalatokon belüli („in-house”) folyamatokba invitálja és illeszti be a kívülről érkező „produserket” (azaz a tartalomgyártásban aktivizálódó felhasználókat). Bruns megközelítésmódjának lényege tehát nem pusztán az, hogy „user”-re cserélte a „consumer”-t. Hanem az, hogy a „prosumption” általános kategóriáját meghaladva, s egyúttal a fókusz leszűkítve, a „produsage” modellben eltávolodik azoktól a problémafelvetésektől, melyek az amatőr szereplők kizsákmányolásának vagy épp függetlenségi vágyának megmutatásában érdekeltek, netán a demokratikusság mintaadóiként állítják be utopisztikusan az aktivizálódott rajongókat. Bruns-t az érdekli, hogyan alakítható ki fenntartható és kölcsönösen előnyös együttműködési modell a profik és a felhasználói közösség közt.

Bruns megközelítése egy olyan értelmezői képletnek tekinthető, amely tulajdonképp a Leadbeater-Miller munkája által *személyi szinten* – tehát a még nem professzionálisnak, de már nem csak pusztán amatőrnek tekinthető szakmai szereplők példáján – beazonosított pro-am kategóriát teríti szét *intézményi szinten*. Másképp fogalmazva: a hivatásos és a nem hivatásos kombinációját nem egy személyben megvalósuló konstrukcióként, hanem eltérő pozíciójú és egzisztenciájú aktorok együttműködéseként állítja be. Központi tétele (Bruns 2013b) az, hogy a főállású és a műkedvelő tartalomgyártók közti érintkezés módjait (az „interfészt”) kell újragondolni. Szerinte mind a profiknál, mind az amatőröknél a pro-am jellegű szereplőknek lehet meghatározó szerepe a partnerség formáinak kialakításában. Bruns elfogadja, hogy a pro-am aktorok – miként Leadbeater és Miller is kezelte őket – már önmagukban is különleges és figyelmreméltó csoportnak számítanak. De a szerzőpáros értelmezését Bruns továbbfejlesztette azzal, hogy a profi és az amatőr közti hibrid szereplőtípusnak nem csak a laikusok térfelén – tehát egy tevékenységet kedvtelésből, de a hivatásosokhoz hasonló elkötelezettséggel űző hobbisták körében – adott létjogosultságot. Hanem a (médiavállalati kereteken belül is, ahol a pro-am elv megtestesítői olyan felhasználó-centrikus alkalmazottak lehetnek, akik egyfajta „közösség-menedzseri” funkciót töltenek be. Így egészül ki Bruns felfogásában a pro-am szereplők küldetése – Leadbeater és Miller munkájához képest – azzal a feladattal, hogy a profik szűkebb és az amatőrök szélesebb körei közt legyenek közvetítők. A pro-am interfész médiapari megvalósulásának egyik legmarkánsabb példája Bruns számára a hivatásos sajtó és a „civil újságírás” viszonyában közvetítő „preditor” funkciójú szereplő (a „producer/editor”, azaz a tartalomgyártói és szerkesztői feladatokat egy személyben egyesíteni képes személy), aki ugyanúgy megjelenhet a profi és amatőr térfelén is. De ha ellépünk a 21. századi civil újságírás területétől, egy korábbra datálható sajtótörténeti képződmény, az op-ed cikk műfajának példáján is szemléltethető a hivatásosok és amatőrök közti együttműködés vagy közvetítés.

A vendégszerzők által szerzett cikkek megnevezésére szolgáló „op-ed” kifejezés az „opposite the editorial page” rövidített változata, amely arra utal, hogy az ilyen írások a nyomtatott lapokban a szerkesztőségi véleménycikkekkel átellenes oldalon kapnak helyet. Michael J. Socolow a *The New York Times* op-ed szekciójának megszületését bemutató tanulmányából tudhatjuk meg, hogy amikor 1956-ban lejelölészerű megfogalmazódott a rovat ötlete John B. Oakes *NYT*-szerkesztő fejében, közel sem volt újdonság ez a formátum. Más lapoknál is létezett már, akár több fél évszázaddal is korábban (Socolow 2010: 282). Az az elképzelés, hogy a *The New York Times*-nak is legyen egy állandó op-ed blokkja, akkor fogalmazódott meg Oakes fejében, amikor 1956 nyarán Ed Barrett nevezetű barátjától kapott egy levelet. Barrett egy cikket akart megjelentetni a *NYT*-ban, arra reflektálva, hogy az egyiptomi kormány államosította a Szuezi-csatornát. Közel sem volt érdektelen számára ez a téma. Barrett ugyanis, aki egykoron újságíró, majd az Egyesült Államok

Külügyminisztériumának public affairs tevékenységekért felelős vezető munkatársa volt, akkoriban egy PR-céget is üzemeltetett, s ennek történetesen ügyfele volt a Suez Canal Company. A közlésre küldött írás a társaság álláspontját ecsetelte volna az elszenvedett államosítás ügyében. A szöveg végül nem jelenhetett meg a *NYT*-ban (Socolow 2010: 282). De a vendégcikk-rovat évekkel későbbi megjelenését készítette elő.

Az op-ed írások külső, alkalmi – de egy adott témában/területen szakértő – szerzői nem hivatásos médiatartalom-gyártók (azaz nem újságírókként publikálnak újságcikkeket), s ilyen értelemben amatőröknek számítanak, az írásuk témájául szolgáló szakterületeknek azonban természetesen professzionális képviselői. E pro-am hibriditásból következik az op-ed cikkírók egy sajátos többletfeladata: tudásközvetítői/ismeretterjesztői szerepet kell betölteniük. Ugyanis nem egy szakmaspecifikusan vagy szubkulturálisan szűkkörű orgánumban, hanem egy országosan (sőt: akár nemzetközileg is) meghatározó, széles nyilvánosságot megcélzó lapban szólalnak meg. Saját szakterületi szempontjaikat és szakszerző megszólalásmódjukat kell tehát átfordítaniuk a közérthetőség elvárásaihoz alkalmazkodva. De úgy, hogy közben arról sem feledkeznek meg: nemcsak az idomulás, hanem a közgondolkodás fejlesztése is a céljuk. A vendégcikket vállaló szakemberek e kettős feladatát – azt tehát, ahogy a laikus közönség felé nyitás edukatív igénye az olvasók szellemi próbatétel elé állításával kapcsolódik össze – Oakes szemléletesen a felsőoktatással állította párhuzamba. Szerinte (Socolow 2010: 283) ugyanis általánosan az újságírás, de különösen az op-ed rovat számára az legyen a cél, hogy – amiként az egyetemi képzés – ne csak a mechanikus tudásátadást szolgálja, hanem a közönséget a megkérdőjelezés mechanizmusai révén önálló és vitatkozó gondolkodásra is serkentse a kételkedés. A pro-am vendégszerzők közvetítési funkciójának komplexitását méltó módon mutatja be a *The New York Times* op-ed blokkjának példája. Socolow tanulmánya azonban a laikus nagyközönség és az alkalmi cikkszerzők szakértelme közti közvetítés megszólalásmódbeli sajátosságaira már kevés figyelemet fordított.

A szakértői megszólalásmód retorikai szempontú vizsgálata azonban fontos belátásokkal egészíti ki a pro-am szereplők közvetítői szerepéről alkotható képet. Elin Johanna Hartelius kommunikációkutató *The Rhetoric of Expertise* című munkájában² – több más aspektus mellett – foglalkozik az olyan klasszikus szónoklattani kategóriák szakértői kommunikációban betöltött szerepével, mint az invenció és az ethosz. Számomra most az legtanulságosabb, amit a diszpozíció fontosságáról ír, és épp az amatőrök szakértői szerepvállalásának példájával kapcsolatban. Hartelius számára a „procedurális szakértőiség” válik a vizsgálat központi tárgyává (Hartelius 2008: 206). A Wikipedia példáján az elemzi, az online enciklopédia laikus szerzői miként birkóznak meg azzal az információ- és tudásmenedzselési kihívással, hogy egyszerre megtartsák az általános közérthetőséget és a szakmai-intellektuális elmélyültséget (Hartelius 2008: 212).

Damien S. Pfister kommunikációkutató, a *Networked Expertise in the Era of Many-to-many Communication* című tanulmányában szintén a Wikipedia tudásközvetítői gyakorlatát vizsgálja, de Hartelius meglátásaival vitába keveredik. Míg Hartelius szerint a Wikipedia-közreműködők esetében a diszpozíció terén (azaz másképp: az információk elrendezésében) valósul meg a szakértőiség, Pfister inkább az invenció retorikai részterületének fontosságára helyezi a hangsúlyt. De mivel az online enciklopédián az intézményesített szakértők sem kerülhetik el azt, hogy párbeszédbe bocsátkozzanak a nem-szakértőkkel, Pfister is kénytelen elismerni azt, hogy a Wikipedián a „tartalmi” szakértőiség („subject matter expertise”) helyett a „procedurális” változat kerül előtérbe (Pfister 2011: 222). Azaz az amatőr státuszú, önjelölt szakértők tudásforgalmazási gyakorlatában a hozzáértés már nem elsődlegesen egy adott téma/szakterület exkluzív és intézményesített ismereteként nyilvánul meg, hanem az amúgy is

² Ehhez egyelőre disszertáció változatban jutottam hozzá.

sokak (vagy bárki) által hozzáférhető információk kezelésének ügyességét jelenti a szakértelem.³ Annak köszönhetően tehát, hogy az információs exkluzivitás a hálózati társadalomban egyre inkább foszladozik, a tudásközvetítés nem hivatásos szereplőinek hatékonysága és elismertsége attól függ, mennyire képesek – az egyébiránt a sokaság számára is már hozzáférhető – információkat és érveket új formában elrendezni („arrange an argument in a novel form” – Pfister 2011: 224). Ám ez a „procedurális” szakértelem végső soron elválaszthatatlan az invenció aktusától, miközben újrafunkcionalizálja is azt. Azért, mert Pfister szerint az invenció nem egyszerűen valamilyen tény vagy állítás „felfedezéseként” érhető, hanem az információk olyasféle megmunkálásaként („the ability to craft information”), amely szakterületi állítások széleskörű elfogadhatóságát alapozza meg (Pfister 2011: 225).

Szakirodalmi áttekintésemben arra törekedtem, hogy a pro-am pozíció, az op-ed műfaj és a szakértői retorika témaköreivel foglalkozó munkák segítségével teremtsék tágabb kontextust David Auerbach cikkszerzői tevékenységének vizsgálatához. E szakirodalmak azért hasznosak számomra, mert a következő belátásokkal szolgálnak. (I) Egy adott területen – tartalomgyártással vagy szakértői ambícióval – aktivizálódó személyek pro-am jellege nem csupán abból fakad, hogy ugyan nem hivatásos/intézményesített szereplők, de mégis kiemelkedő tudásra/tapasztalatra tettek szert egy adott témakörben. Hanem – Axel Bruns szerint – abból is, hogy ők maguk lehetnek közvetítők a profik és amatőrök közt. (II) Ha ezt az összekötő szerepkört a szakértők és a nagyközönség viszonyára vetítjük rá, akkor – ahogy azt a *The New York Times* op-ed rovatának példája megmutatta – az alkalmi szakértői cikkírás esetében a tudásközvetítői funkció egyszerre kívánja meg azt, hogy a szakterületén profi, ám cikkíróként nem hivatásos (és ekként pro-am) vendégszerző idomuljon is a laikus olvasókhöz, de szellemi kihívás elé is állítsa őket. (III) Elin Johanna Hartelius és Damien S. Pfister a Wikipédia-pro-am közreműködőinek példáján szemléltette azt, hogy az egyszerre idomulni tudó és a szellemi próbatétellel is szolgáló tudásközvetítés legfőbb retorikai teljesítménye a szakszerű tudásanyag új formába rendezése.

A fentebbiek felől nézve David Auerbach cikkíró munkássága több sajátosság miatt is figyelemreméltónak mutatkozik. A most következő, arab számmal jelölt meglátások sorrendben egyenként kapcsolódnak az előbbi bekezdésben római számokkal jelölt eredményekhez. (1) Sajátos életútjából adódóan Auerbach olyan szereplőnek tekintendő, aki egy szakma (az informatika) intézményesített/szakképesített és valamikori hivatásos képviselőjéből vált szabadúszó cikkszerzővé, de nem professzionális újságíróvá; ugyanakkor olyannak is, aki egy területen (irodalom és irodalomtudomány) mélyreható tudást és beágyazottságot szerzett, mégsem tartja magát e szakma professzionális szereplőjének. (2) Auerbach pro-am működésében tehát egy olyan alkalmi vendégszerzői pozíció alakul ki, amely tudásközvetítő szerepét úgy valósítja meg, hogy egyfelől szakképzett informatikusként könnyedén alkalmazkodik a laikus nagyközönségnek megfelelő közérthetőségi elvárásokhoz, másfelől viszont az olvasókat zavarba ejtve szellemesen és értő módon vegyíti össze műszaki-technológiai látásmódját – a hobbi szintjéről kibontakoztatott – szépirodalmi érzékenységgel és humán tudományos műveltségével. (3) Végső soron vizsgált szerzőm különlegessége abban áll, ahogy szaktudásának és jártasságának két igen eltérő területe közti oda- és visszaváltások révén továbbfokozza a pro-am pozíció komplexitását, s egyúttal figyelemre méltó ügyességgel valósítja meg a szakértői retorika tudás-újraformáló lehetőségeit. Tömörebben: az Auerbach-

---

³ Egyúttal azonban Pfister azt is tudatosítani igyekszik, hogy hiba lenne a „tartalmi” szakértelem teljes hanyatlását vizionálni. Már csak azért is, mert egy adott téma profi képviselői – nem meglepő módon – eleve procedurális szakértőknek is tekinthetők. Hiszen számos olyan processzusban kénytelenek elmélyült tapasztalatokat szerezni és válhatnak mintaadó példává (az információk keresésében, hitelesítésében, értékelésében, szintetizálásában, megvitatásában), melyek épp a „tartalmi” szakértői státusz megteremtését hivatottak szolgálni (Pfister 2011: 223).

cikkek azért sajátos példák, mert bennük a gondolatvezetés két szakterület képzetkörei közti folyamatos mozgást mutatják. De még mielőtt a szemléltetésre kiválasztott írások konkrét elemzésébe belekezdenék, felvezetés jelleggel érdemes David Auerbach eddigi szakmai életútjának rövid összefoglalóján keresztül is szemléltetnem munkásságának hibriditását.

Az auerbach-i út: egy pályáiv, melyen egy szoftverfejlesztőirodalmi hobbi-bloggerből válik szabadúszó technológiai és kulturális szakszerzővé

David Auerbach egy önmagát íróként és szoftverfejlesztőként beazonosító szerző. Személyi honlapja szerint régebben meghatározó informatikai óriáscégekben dolgozott. Majd egy ideig a *Slate* nevezetű portál rendszeres vendégszerzője volt, illetve különféle más sajtóorgánumban jelentek meg cikkei (technológiai, irodalmi és filozófiai témákban). Továbbá az is megtudható az oldalról, hogy *Waggish* (azaz „huncut”) címmel blogot vezet 2003 januárja óta, 2008 és 2017 közt volt aktív a Twitteren, 2014 óta pedig *Substack*-hírlevél szolgáltatást vezet. Két nonfiction könyve jelent meg eddig. 2018-ban a *Bitwise: A Life in Code* („Bitenként: Egy élet kódokban”), 2023-ban pedig a *Meganets: How Digital Forces Beyond Our Control Commandeer Our Daily Lives and Inner Realities* („Megahálózatok: Hogyan ragadják el életünket és belső valóságunkat a fennhatóságunkon túli digitális erők”) című kötet. (L. David Auerbach személyi honlapját) A LinkedIn-oldalon részletesebb képet kapunk a szerző karrierjéről (David Auerbach LinkedIn-oldala). Az 1990-es évek végén szerzett informatikai diplomát a Yale-en, 2003-ig dolgozott a Microsoftnál, majd 2008-ig a Google-nél. Néhány éves hiátus szerepel az életrajzban, a következő adat ugyanis az, hogy 2013-tól a *Slate* szerzője. 2015-ben lesz ösztöndíjasa a New America nevezetű think tanknek. 2019-től a New Centre for Research and Practice nevezetű alternatív oktatási szervezet előadója. 2020-tól pedig a Hachette Book Group könyvkiadó szerzője.

Auerbach személyi honlapjának bemutatkozásából és LinkedIn-oldalának életpálya-leírásából nemcsak az nem derül ki, hogy mi történhetett vele a 2008 és 2013 közti időszakban, de – ami még fontosabb – az sem, hogy miért lépett át karrierjében a programozóiról és szabadúszó szerzői pályára. A váltásra magyarázattal szolgál blogja és a memoárjellegű első kötete.

A *Waggish* elnevezésű blogot 2003 óta vezeti Auerbach. A Wayback Machine internetarchívum adatbázisa azt mutatja, hogy a kezdetekben álnéven posztolt. Majd 2010 elejétől vállalta polgári nevét, 2012-től kezdve a személyazonosság feltárása mellett már szakmai profilt is adott magáról a szerző⁴. A blog fejlécében feltüntetett tematikus körülhárólása pedig 2017-től kiegészült a tech témakörrel (korábban a „literature, philosophy, film, etc.” megjelölés szerepelt, 2017 ősztől egész a mai napig a „literature, tech, film, etc.”). Azért hasznos végigkövetni a blog paratextuális adatainak átalakulásait az internetarchívum segítségével, mert ezek egy többfázisú eszmélési és önmegjelenítési fejlődéstörténetet mutatnak. Azt a folyamatot, amely során az irodalmi kedvteléseinek élő anonim bloggerből előbb csak a nevét, majd később már kettős szakmai identitását is vállaló („író és programozó”) szerző vált. Auerbach önpozicionálásának átalakulását leköveti a blog téma-megjelölése is: a

---

⁴ Írónak és programozónak nevezve önmagát, akinek az irodalom és a filozófia a szenvedélye, de „empíria-dózisokkal” kiegészítve („I live in New York with a lot of books. I am a writer and software engineer. I have contributed to the *Times Literary Supplement*, *n+1*, *Triple Canopy*, *The Quarterly Conversation*, and elsewhere. Literature and philosophy are my two loves but I try to supplement them with healthy, empirical doses of reality.”) Lásd a Wayback Machine archívumában: <https://web.archive.org/web/20120203044427/http://www.waggish.org/about/> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)

korábbi egységesebb (irodalmi-kulturális) leírást felváltja egy olyan változat, amely az irodalom és kultúra mellett már magába foglalja a technológia területét is.

A webarchívum eredményeihez képest még árnyaltabban és szerzői önreflexióval kiegészülve írja le a szakmai életút átalakulásait Auerbach legelső, helyenként memoárjellegű könyve. A *Bitwise: A Life in Code* című kötet már rögtön az elején, és egészen korai élményekig visszavezetve előtérbe állítja a szerző kettős vonzódását. Bevallása szerint meghatározó és megváltó volt számára az, amikor gyerekkorában – az 1980-as években – felfedezte a számítógépes szoftverek világát és a sajátkezü programozás kezdetleges lehetőségét. Ahogy ő maga írja: „a programozás kiiktatta a világ bizonytalanságait és alapelveket fektetett le számomra” (Auerbach 2018a: 16 – saját fordítás). Ám a tinédzser Auerbach szemében a komputeres „steril” és „hermetikus” világa elvesztette vonzerejét, és az irodalom vált új szenvedélyévé, megakadályozva, hogy „teljesen bezáruljon az agy-képernyő kötelékbe” (Auerbach 2018a: 26 – saját fordítás).

Nem meglepő tehát, hogy az egyetemen Auerbach egyszerre hallgatott informatikát és bölcsészeti stúdiumokat (irodalmat, filozófiát). Azonban az intellektuális orientáció tinédzserkorban lezajlott átalakulása visszajára fordult tanulmányai alatt. Azaz miután a programnyelvek és az algoritmusok világában jobban elmerült tanulmányai során, a számítástechnika iránti lelkesedése megújult; ezzel párhuzamosan viszont a szépirodalom tudományos vizsgálatából kiábrándult. Ifjúkori ideálja arról, hogy az akadémiai világ menedékként szolgálhat, elillant. Azt érezte, hogy miközben a bölcsészet komoly volt módszereiben, ám az irodalom – Auerbach tinédzserkori szenvedélyének – ügyében nem volt komolynak tekinthető. A modern, professzionalizálódott humán tudomány kiüresedett szakmává vált a szemében (Auerbach 2018a: 42). Ez okból, illetve anyagi megfontolásból végül úgy döntött, hogy informatika szakon végez, és e szakterületen helyezkedik. A számítástechnika ugyanis, az egzisztenciateremtési hasznokon túl, nagyobb szabadságot adott Auerbachnak: a jelentésektől megfosztott szimbólumok kötetlen játéktereként fogta fel. Sőt, épp a programozás világa volt az a terület, ahol a világ adathalmazként kezelésének nehézségeivel kellett szembesülnie, s így több lehetőséget adott neki a filozofikus reflexiókra, mint korábban a humán tudományos tanulmányai. Saját elmondása szerint a Microsoftnál és a Google-nél minden nap meg kellett tapasztalnia, annak furcsaságát/idegenségét, ahogy az informatikai cégek és a számítástechnikai szakemberek a világra tekintenek: nem teljesen úgy, ahogy a gépek, de bizonyosan nem is úgy, ahogy a legtöbb ember (Auerbach 2018a: 42–43).

Ám programozói karrierjében sem fojtotta el végleg bölcsész vonzalmait. Mint memoárjellegű első kötetében megvallja, a Google-nél töltött évek alatt mesterszakos szinten folytatott filozófiai és irodalmi tanulmányokat (Auerbach 2018a: 4). Emellett pedig továbbvezette korábban elindított kulturális blogját (a fent már említett Waggish nevezetű felületet). Egy idő múlva azonban szorongás lett úrrá rajta azért, mert informatikusi munkája és az őt körülvevő valóság közt egyre nagyobb szakadást érzelt. Nem érezte már a Google-nél azt, hogy amit alkalmazottként ott alkot, az számára továbbra is *megalkotásra méltó* lett volna, így végül tizenkét év után (2008-ban) elhagyta a programozói pályát (Auerbach 2018a: 193–197). Ezt követően kezdte meg szabadúszó szerzői karrierjét, amely viszont már a – korábbiakban még szétartó (vagy épp időben egymást váltó) – irodalmi és informatikai vonzódásait sikeresen tudta egybefűzni.

A memoárjellegű 2018-as kötetében ugyan azt írta, hogy programozóként és íróként mindig is egyszerre próbált kapcsolódni az informatikához és a humán tudományokhoz (Auerbach 2018a: 4), életpályája mégiscsak úgy alakult, hogy először informatikussá vált (ehhez szerzett intézményesen garantált képesítést, illetve e szakmában kezdte el munkavállalói működését), s majd csak később, hobbiként és amatőr jelleggel kezdett el foglalkozni más – humán és társadalomtudományi – területekkel. Miután viszont 2008-ban felhagyott a

programozás hivatásszerű gyakorlásával, illetve szabadúszó cikk- és könyvszerzővé vált, az irodalmi-bölcsész témák mellett gyakran épp számítástechnikai témák felé fordult *viszsa*; de ekkor már nem informatikusi állásból, hanem – az irodalmi életben, a sajtó- és könyvpiarban helyét kereső – íróként szólalt meg.

Auerbach pályáján tehát az eltérő szakmai pozíciók sajátosan váltakoznak. Írásainak gondolatvezetésében a különféle érdeklődési irányok vegyülése a 2010-es évek elejétől válik figyelemreméltóvá, amikor is elkezd a blogon túli, tehát hivatalos és szerkesztett orgánumok által szentesített cikk- és tanulmánypublikációs tevékenységét. A következőkben Auerbach értekező prózájának sajátosságaira mutatok rá két irodalmi-kulturális és két informatikai-technológiai témájú cikkének példáján.

Elemzések: az irodalmi-kulturális és informatikai-technológiai témakörök közti folyamatosságok és törések David Auerbach cikkeiben

Elemzés-módszertani reflexió és az elemzés anyaga

A cikkelemzések megalapozásaként a kvalitatív tartalomanalízis dilemmáival és „humanista” felfogásával, Siegfried Kracauer megfontolásait hasznosítva egy külön tanulmányban foglalkoztam már (Sebestyén 2024). Ide vonatkozó eredményeim részletes ismertetésétől most eltekintek. De fő konklúziómat nagyon tömören itt is összefoglalom.

Kracauernek a kvalitatív tartalomelemzés témájában megjelent 1952–53-as tanulmánya (Kracauer 1952–1953), illetve az előzményének tekinthető 1951-es kézirat (Kracauer 2012) alapján, de egyúttal a közeli tudóstársak/barátok által Kracauerrel adott gondolkodói portrék (Adorno 1991, Löwenthal 1991) meglátásait is figyelembe véve, az mondható, hogy a médiaszövegek és kommunikációs dokumentumok analízisének „humanista” felfogását a következő szempontok és sajátosságok vezérik. (A) Kracauer nem egy konkrét és sztenderdizálható elemzői lépésekben rendszerszerűen kifejtett metodológiával szolgál. E helyett szerinte a kvalitatív analízisben az számít igazán, hogy megmutatkozzon, adott médiaszövegek különálló részelemei miként alakulnak szerves egységgé. Az tehát, hogy egyes elemek/kategóriák milyen szelekciója és elrendeződése („selection and rational organization”) sűríti magába az adott szöveg meghatározó jelentéseit (vö. Kracauer 1952–1953: 637–638.). Kracauer helyzetértékelése szerint egy médiaszöveg céljait/hatáslehetőségeit/jelentésirányait nem az azt alkotó részelemek numerizált kategorizálása mutathatja meg szemléletesen és élethűen, hanem ezeknek az elemeknek az egymásba szövődése. Ugyanis sokszor előfordul, hogy egy kommunikációs aktusban/dokumentumban éppenséggel nem a sokszorosán ismétlődő nyelvi egységek, hanem egy, csupán egyszer (vagy csak ritkán) előforduló kifejezés-konfiguráció („configuration of statements”) válik az egész kommunikáció jelentésképződési folyamataiban központi meghatározó tényezővé (l. Kracauer 1952–53: 639–640.). (B) Kracauer egyúttal azt is tudatosította, hogy az alkotóelemeket – imént említett – racionális egységbe rendező kommunikációs aktusok és dokumentumok többsége nem tekinthető véglegesen lezárt entitásnak, hanem inkább a jelentésképződés ambivalenciáival szembesítő értelmezői kihívásnak, mely az elemzőt a maga személyességének teljességében készítetik reakcióra. Ezért nem zárható ki a kutató részéről az érintettség/szubszjektivitás a tartalomelemzés során. (C) Azonban a kracaueri értelemben vett humanista megközelítésnek (azaz a kvalitatív tartalomelemzésnek) kerülnie kell azt is, hogy végletesen parciálissá vagy szeszélyessé váljon. Az ehhez szükséges *megregulázott* szubszjektivitás („disciplined subjectivity” – Kracauer 1952–1953: 641). kialakítását az a fajta gondolkodásmód alapozhatja meg, amelyet a konzekvens építkezés – a múltban a nagy ideológiákhoz alkalmazkodás – alázatossága vezérel. (D) Pikáns az, ahogy épp Kracauer emeli ki az olvasás individualitásának megfegyelmezőjeként a kötött eszmei keretekhez adaptálódás fontosságát; hiszen – tudós barátai szerint – ő

„antiszisztematikus” és az abszolútumoknak ellenálló gondolkodó volt. Egyúttal azonban szellemi habitusára jellemző volt az a témái iránt elkötelezett következetesség, ami a különféle részelemeket törődő óvatossággal volt képes konzisztensen összekötni.

E megközelítésmód számomra olyan fontos útmutatásokkal szolgál, amelyeket jelenlegi vizsgálatomhoz, azaz David Auerbach cikkíró munkásságának elemzéséhez kifejezetten hasznosnak látok. Kracauer a kvalitatív tartalomelemzés során a vizsgált dokumentumokban a részelemek rendezett összeszerveződésére fókuszált; de egyben fontos szerepet adott a jelentésképződés megoldatlan kihívásainak és hiányosságainak is. E megközelítésmód véleményem szerint mintaként abban lehet hasznos, hogy segítségével az Auerbach pro-am működéséből, kettős szakértői pozíciójából és tudásközvetítői szerepéből adódó dinamika, vagyis az informatika és az irodalmi-bölcsész műveltség képzetkörei közti mozgások még jobban feltárhatóvá válnak. A kracaueri látásmódtól nem függetlenül munkámban a tartalomelemzés nem pusztán a vizsgált szövegek szerzőjének intellektuális adottságaira fókuszál az adott szövegeken túlmutatóan, hanem maguknak az írásoknak a textuális mélyrétegeire és apró részleteire.

Jelen tanulmány egy olyan kiterjedtebb kutatás tömörített változata, amely Auerbach harmincöt cikkét dolgozta fel, majd csak ezek egy részével foglalkozott részletesebben. Ugyanis a tartalomelemzés kódolási eljárásainak kollektívizált és ezért uniformizált olvasatai helyett olyan analízisre törekedtem, amely türelemmel és elmélyültséggel próbálja az elemzett írásokban a komplexitásokat, töréseket és értelmezői kihívásokat (a jelentésképződés ambivalenciáit) feltárni. Az alapján emeltem ki néhány írást a harmincöt cikket felölelő anyagból, ahogy bennük – saját olvasatom szerint – egyes bölcsészeti vagy technológiai gyökerű képzetek/koncepciók/kifejezések *intenzitásuk* miatt váltak központi szerepűvé, azaz a szöveg gondolatmenetét karakteresen alakító (vagy esetenként épp átfordító) hatásuknak köszönhetően. Központi gondolatoknak, vezérfogalmaknak és fő koncepcióknak – a kracaueri megfontolásnak megfelelően, mely szerint nem feltétlenül a sokszor ismétlődő nyelvi egységek, hanem egyszer vagy ritkán előforduló kifejezés-konfiguráció válhat az egész dokumentumban központi – nem elsődlegesen az adott írásban leggyakrabban előforduló elemeket vagy megfogalmazásokat tekintetem, hanem azokat, amelyek a legkarakterisztikusabbnak gondolhatók, azaz az érvvezetésben betöltött fajsúlyos helyüknek köszönhetően váltak meghatározóvá. A tanulmányomban a részletes bemutatásra kiválasztott szövegek lent következő elemzése, ha esetleg csupán túl részletes tartalmi kivonatolások fűzérének tűnne, az azért lehetséges, mert az írások gondolatmenetének *szoros* követésére vállalkozom. Azaz a belátások, dilemmák és érvek bekezdésről bekezdésre haladó kibontakozását és alakulását mutatom be. A kracaueri szemléletmódot követve nem a zárt jelentésegységek rögzítődésére fókuszálok, hanem gondolatképződés fordulópontjaira, mozgékonyosságára vagy megtorpanásaira. Most csak négy cikket (két irodalmi-kulturális és két informatikai-technológiai témájú írást) emelek ki részletes elemzésre.

Az irodalmi-kulturális cikkek:

- *Choose Your Own Formalism* (The White Review, 2012. augusztus)
- *Thomas Pynchon's "Bleeding Edge"* (The American Reader, 2013.09.17.)

Informatikai-technológiai cikkek:

- *When English and Code Both Feel Like Foreign Languages* (Literary Hub, 2018.08.30.)
- *Google Torah?* (Tablet, 2020.05.13.)

A választott négy cikk elemzését nem azok megjelenésének időrendje szerint végzem el. Nem az a célom ugyanis, hogy auerbach-i gondolkodás- és írásmód fejlődésének lineáris bemutatását adjam. E helyett inkább a szerző munkásságára jellemző cirkularitást, rekurzivitást

akarom érzékeltetni: a témák és problémák olyan vissza-visszatérő ismétlődését, amely ugyanakkor nem mentes a fókuszváltásoktól sem. Ezért az általam most vizsgált szövegek sorrendje David Auerbach szakterületi érdeklődésének és szakértőiségének következőképpen sűrithető dinamikáját hivatott szemléltetni. Auerbach kettős (bölcészeti és informatikai) érdeklődése bizonyos esetekben a gép-ember kapcsolatot priorizálja a nyelvelméleti kérdésekkel szemben. Máskor viszont – épp egy a technológiai-természettudományos látásmódot is érvényesítő irodalomkritikában – a nyelvi metaforák megértést segítő funkciója kerül a középpontba. Ugyanakkor a szóképek átvitt értelmének komplexitása az irodalmon túl az informatika terén is fontosságot nyer Auerbach gondolkodásában, amikor is a gépi tanulás problémáinak elemzése során a metaforikusság technológiával szembeni fölényét állapítja meg. Amikor pedig a különféle művészeti területek – technológiai segítséggel is megtámogatott – formalizálási lehetőségeivel foglalkozik, végső soron arra jut, hogy ha az esztétikai élmény és a bölcészeti látásmód össze is egyeztethető a formalizáltsággal (és az ebben szerepet játszó technológizáltsággal), az erre alkamassá tevő kulturális nevelődés hagyományai épp a kortrs digitális médiakörnyezetben lehetetlenülnek el.

Könyvrészlet a Literary Hub oldalon: az informatika rejtett dominanciája a kettős (irodalmi és technológiai) érdeklődés bemutatásában

A 2018-ban megjelent, *When English and Computer Code Both Feel Like Foreign Languages* („Amikor mind az angol, mind a gépi kód idegen nyelvnek tűnik”) című szöveget (Auerbach 2018b) választottam kiindulópontknak. Azért, mert véleményem szerint e cikk az irodalmi-kulturális és informatikai-technológiai témák összekapcsolódását mutatja meg, ha nem is a *legsűrűbb* vagy leglátványosabb példa a kiemelt kulcsfogalmak és központi gondolatok terén. Ám a cikk épp a törések beismerésén keresztül szemlélteti a két témakör közti közvetítést. Az írás eredetileg a Literary Hub nevezetű irodalmi portálon jelent meg, a szerző *Bitwise* című könyvének egyik előzetes közleményeként.⁵ Az elsődleges publikáció helyéből az következhetett volna, hogy az Auerbach-cikkekről készített csoportosításomban az irodalmi-kulturális témakörbe kerüljön. Azonban az elemzésem épp azt mutatja meg, hogy a cikkben miként válik a szépirodalmi és filozófiai vonatkozások mellett központilag meghatározóvá (végső soron meghatározóbbá) a technológia témája.

Már a szöveg felütésében is a szerző két eltérő területhez/gondolkodásmódhoz való viszonyulásáról olvashatunk. Legelső bekezdésében Auerbach arról számol be, milyen közel érzi magát a számítógépekhez abban a tekintetben, ahogy azok a nyelvet – szerinte még mindig – esetlenül kezelik. A matematikával ugyanis mindig jól boldogult, ám a könnyedén és gyorsan kivitelezett nyilvános megszólalás jelenleg is kihívást jelent számára; ezért aztán „nem érzi jobban anyanyelvének az angolt a Logo vagy a C programozási nyelvekhez képest” (Auerbach 2018b – saját fordítás).

Majd egy gyors, nem különösen részletezett átkötéssel (vagy még inkább: nem igazán kiélezett váltással) folytatódik a szöveg. Közvetlenül az imént idézett megállapítás után, a második bekezdésben, a „Talán ennek következményeként...” („Perhaps as a consequence...”) kezdetű mondattal ellensúlyozza Auerbach elsődleges gépi-matematikai vonzódásait; s azt állapítja meg, hogy épp a nyelvhez való sajátos viszonyulása miatt igyekezett egyszerre különböző területekre is beágyazódni. Azaz a technológiai munkát és bölcészettudományokat ötvözni. „Ralph Ellist olvastam, amíg a C-t tanultam, s Robert Musilt, miközben egy

⁵ A kötetben az „Interlude: Foreign Tongues” című fejezetként kapott helyett (lásd Auerbach 2018a: 80–85).

fordítóprogramot írtam, James Joyce-t, amikor a Google-nél dolgoztam” (Auerbach 2018b – saját fordítás). A cikk soron következő, azaz harmadik és negyedik bekezdései továbbfűzik a két *szakmai kultúra* viszonyának témáját. A szöveg arra tér ki, hogy miként értik félre egymást a két terület képviselői. Auerbach szerint ha karikatúrisztikusan eltúlzott is, de nem minden alap nélküli az a helyzetértelmezés, hogy a „kockák” felfogásában a bölcsészek értelemetlen kifejezésekből építenek légvárakat annak bizonyítására, hogy a semmi mindent jelent; míg a humán tudományok képviselői számára a tech szakemberek a pozitívista gondolkodásmód rabjai, és érintetlenek minden olyan gondolkodásmódtól, amely nem redukálható logikai formába. Maga Auerbach azonban ki akar lépni az általa felvázolt szembenállásból, s kijelenti: számára a két szakterület egyenlő értékű, de egyben ugyanúgy idegen terep. De hogyan szemlélteti a szerző e cikkének a gondolatvezetésében azt, ahogy egyszerre próbál kapcsolódni az irodalmi és informatikai témakörökhöz, s ugyanakkor eltávolított pozícióból képes ezeket szemlélni?

Miután – a fentebb összefoglaltak szerint – Auerbach először még a számítógépek (illetve ezek nyelvhez való viszonyulása) iránt érzett szimpátiájáról ír, majd már inkább kettős (azaz informatikai és irodalmi) beágyazódottságáról, gondolatmenetében eljut egy nullponthoz. Az ötödik bekezdésben arról elmélkedik ugyanis, hogy gyerekként valójában egyik szakmai közösség – tehát a számítástechnika és az irodalmi kultúra – részének sem érezte magát. Sőt, alapvető élménye a némaság, a *kommunikációs magány* tapasztalata volt: annak érzete, hogy szavai sosem voltak megfelelőek, nem értek célt akként, ahogy maga Auerbach szeretne volna. Mígnem aztán tinédzserként felfedezett olyan irodalmi megszólalásmódokat, amelyekről tanulva nyelvhasználatát és a kifejezőképességét fejleszthette:

„Szegényesnek éreztem az angolt, és tinédzserkoromba lépve találkoztam olyan mintákkal, amelyek segítségével az anyanyelvemet úgy hajlíthattam és alakíthattam mentális és érzelmi tartalmak artikulálásához. Kedvenc szerzőimmé azok váltak, például Virginai Woolf és Ralph Ellison, akik gyakorlottak voltak a legkülönfélébb hangok megszólaltatásában és ezek megkérdőjelezésében is. De mielőtt még meglettek volna e referenciapontjaim, némának éreztem magam.” (Auerbach 2018b – saját fordítás)

A modernista regényírók polifonikusságának inspiratív példái sorsfordítónak tűnhetnek Auerbach nyelvi nevelődésében a fent idézett visszaemlékezés alapján. Ezt az értelmezési lehetőséget erősíti e ponton a „De mielőtt még meglettek volna...” kezdetű mondat által kijelölt éles időbeli szétválasztás. Egy olyan fordulat képzete formálódik itt tehát, melynek következtében az említett szerzőkkel való megismerkedés után más viszonyba került Auerbach saját anyanyelvével, a megelőző időszak *némaságához* képest. A szépirodalmi ideáloktól és azok felszabadító erejétől a cikk gondolatmenete azonban továbblép. A szerző ugyanis a soron következő bekezdésekben először újból saját nyelvi korlátozottságának realitásával foglalkozik, majd el is távolodik az irodalmi-bölcsészeti témakörtől.

Auerbach saját bevallása szerint – mint ahogy az a hetedik bekezdésben olvasható – régóta csodálja azokat a gyakorlott kommunikátorokat, akik bármilyen témában tudnak rögtönzött beszédet tartani anélkül, hogy különösebben tépelődnének (elgondolkoznának) azokon a szavakon, amelyeket használnak. Hozzájuk képest Auerbach elméjében sosem ragadt meg a gördülékeny megnyilatkozáshoz szükséges szavak tárháza, csak gondolatok. Itt aztán egy új – azaz a nyolcadik – bekezdésben a cikk még mindig irodalomtörténeti inspirációkhoz köt vissza. Nem explicit hivatkozással, de beazonosíthatóan a Kleist *A gondolatok fokozatos kialakulásáról beszéd közben* című esszéjének belátásait hasznosítja. Ám itt már – szemben a megnyilatkozás Woolf és Ellison példáinál dicséret művészi szintű megformáltságához képest – a nyelvi artikuláció alapvető törésével szembesít a szöveg: „Heinrich von Kleist sugallata szerint az elme gondolatai oly elevenek, hogy lehetetlen szavak rögzült készletével megragadni.

A gondolatok, amelyek állandósult megfogalmazást nyernek, holtta válnak – szóban és írásban is.” (Auerbach 2018b – saját fordítás) Az elme tartalmai és a nyelvi megfogalmazás közti eltávolodás vagy elcsúszás élményét Auerbach saját, egyetemi tapasztalaival szemlélteti a tizedik bekezdésben. Elmondása szerint az általa preferált esszéírási gyakorlat, a szabadjára engedett gondolatvezetés nem nyerte el oktatói tetszését, s jobbára csak zavaros, töredékes írásfolyamnak bizonyult. Meg kellett tanulnia azt, hogyan alkalmazkodjon a precíz megnyilatkozás elvárásaihoz. Bölcsész tanulmányainak nagy részét úgy élte meg, hogy kurzusai tulajdonképp arra vezették rá, miként erőltessen bele egy vagy két fő gondolatot egy elvárt keretrendszerbe, s dobja félre a számára izgalmas gondolatok többségét. Elveszítette annak reményét, hogy oly írásműveket tud alkotni, amelyek egyszerre elnyerik az ő és oktatói tetszését. Ezért amikor életpályája adott pontján választatnia kellett a programozói állás és a mesterszakos filozófiai-irodalmi tanulmányok közt, a praktikusabb megoldást választotta.

A nyelvi megnyilatkozás törésének szépirodalmi inspirációkból merítkező, de egyúttal a bölcsész stúdiumoktól is eltávolító élménye a cikk gondolatvezetésében is az informatika területére vezeti át Auerbachot. A szöveg eddig döntően az irodalmi hatásokkal és a szerző természetes nyelvhez való viszonyával foglalkozott, a tizenegyedik bekezdésben – azaz a bekezdések számát tekintve a húsz egységből álló írásnak épp a felénél – tér ki először Auerbach némileg részletezettebben számítástechnikai kérdésekre. Az válik itt most fontossá számára, ahogy a programozási nyelvek különböző paradigmáinak hasznosíthatósága változik az eltérő feladatok esetében. De rögtön – még a tizenegyedik bekezdésen belül – visszakapcsol a természetes nyelv témájához. Ugyanis a programozási paradigmák előbb említett alkalmazási specifikáltságát ahhoz hasonlítja, ahogy az emberi nyelvek esetében bizonyos beszédmódok jobban funkcionálnak adott kontextusokban. Miként tehát az ember megtanulja, hogyan beszéljen különböző helyzetekben, úgy az algoritmusok is kifejezhetők eltérő programozási nyelvekben.

A természetes nyelvhez való viszony problémája és a megnyilatkozási nehézségek újból visszanyerik gondolatmenetet vezérlő funkciójukat. A tizenkettedik bekezdésben ugyanis Auerbach azt a – feleségétől származó – megállapítást idézi fel, mely szerint az írásmódja olyan, mintha németből lenne fordítva (tele bonyolult főnévi szószerkezetekkel és alárendelt tagmondatokkal); majd rögtön el is ismeri, hogy mennyire nagy erőfeszítést jelent számára egyszerűen és érthetően kommunikálni. S nem sokkal később, a tizenegyedik bekezdésben, már megint egy irodalmi-filozófiai példával szemlélteti helyzetét: a *Rameau unokaöccséből* vett olyan belátásokkal, amelyek azt mutatják, hogy a társalgás művészetének elsajátítása közel sem természetes és magától értetődő folyamat, hanem kemény munka eredménye.

A spontaneitástól távoli, folyamatos szigorral monitorozott kommunikáció elvét Auerbach a szöveg lezárásához közelítve – a tizennyolcadik bekezdésben – újból visszakapcsolja a számítástechnika képzetköréhez. Az előző bekezdésekben arról írt, hogy míg a többség a nyelvi és társas szocializáció során önfelédten ösztöneire hagyatkozik, neki egy olyan kommunikációs habitust kellett elsajátítania, amely a racionális és akkurátus – összességében eltávolító – megfigyeléssel operál. A tizennyolcadik bekezdésben pedig már arról, hogy miközben e stratégiát sokáig egyértelmű alakoskodásnak tartotta az őszinte önkifejezés ideálja felől nézve, mégis rájött arra, hogy a kommunikációnak szükségszerűen ilyen mechanizmusnak kell lennie, ha kommunikátor meg akarja magát értetni közönségével. Azaz, ahogy maga Auerbach fogalmazza meg még áramvonalasabb változatban: „feladtam annak igényét, hogy saját elvárásaim szerint legyen érthető. Ezért tehát úgy alkalmazkodtam a stilisztikai dialektikusokhoz, ahogy a számítógép különböző applikációkat tud futtatni és eltérő programozási nyelveket gépi kódra fordítani” (Auerbach 2018b – saját fordítás). E szöveghely azért érdemel kiemelt figyelmet, mert előzményekhez képest váratlanul az informatikai kontextust olyan – a gondolkodásmódot, az önreflexiót és a kommunikációs habitust – meghatározó szerepűvé avatja, amely vetekedni képes már a szépirodalmi hatásokkal.

Miközben a cikk gondolatmenetének nagy része az irodalmi-filozófiai inspirációkat emeli előtérbe a nyelvi szocializáció bemutatásában, az imént idézett megfogalmazás már egy olyan fejlődéstörténetet vázol fel, melyben a kommunikációs rátermettség (a közérthetőség) alakításában a hatásviszony iránya megfordul az irodalmi és informatikai területek közt. Ugyanis a tizenegyedik bekezdésben még a természetes nyelv kontextusfüggő sokhangúságától jut el a különféle programozási nyelvek eltérő alkalmazási lehetőségeiig, a tizennyolcadik bekezdésben a számítástechnika fordítási mechanizmusai válnak mintává a stilisztikai változatosság számára.

A cikk utolsó három (tizennyolcadik, tizenkilencedik és huszadik) bekezdése tehát nem pusztán az irodalmi és informatikai témakörök közti hangsúly-áthelyezést vagy prioritási sorrendcserét eredményezi. Erre akartam utalni már az imént is a „hatásviszony irányának megfordulása” szözerkezettel. A két témakör viszonyának átrendeződése ugyanis az Auerbach-írás lezárásában magának a szöveg egészének gondolatmenetét is visszamenőlegesen újragondoltatja az olvasóval. A cikk utolsó előtti (tizenkilencedik) bekezdése visszatér a korábban már említett Diderot-műhöz, de ezúttal a téma technológiai-informatikai átfordításával:

„Rameau unokaöccsének karaktere egy olyan általános célú gép, amely társadalmi interakciós szoftver variációit futtatja. Arra törekedtem, hogy hasonlóan alkalmazkodóképes legyek. De az unverzális társas gépként működés egyúttal azt is jelenti, hogy nélkülözzük az ösztönösség közvetlenségét, illetve az ami a szívemen, az a számon megszólalásmód érzelemtelítettségét. Ez a közvetettség csavart eredményez a kommunikáció folyamatában. Én lassabb és hibaérzékenyebb vagyok, mint az egyedi társadalmi nyelveket natívan futtató gépek. Az írók örök démona – már ha ezek a szavak jól megragadják, amit mondani akarok, vagy vannak jobb kifejezések erre? – már jóval korábban velem volt, minthogy íróvá váltam volna.” (Auerbach 2018b – saját fordítás)

E szöveghelyen a kommunikáció zökkenői és lassúsága miatt (azaz a legutóbbi idézet kifejezéseit használva: az *ösztönös közvetlenség* és az *ami a szívemen, az a számon megszólalásmód* hiányának következtében) Auerbach számára a nyelvi megnyilatkozás a gépszerű működéssel azonosítódik. Érzékletesen jelzi ezt az átfordítást az, ahogy a cikk tizenegyedik bekezdésben a nyelvi szocializáció jelképeként hivatkozott Rameau unokaöccsét itt már egy általános célú társadalmi gépnek nevezi. Az irodalmi-filozófiai Diderot-mű karakterének technológiai-informatikai képzetkörbe átléptetése retrospektíve újraírja Auerbachnak – a cikk korábbi helyein felvázolt – nyelvhez való viszonyát. A szöveg hetedik, nyolcadik, illetve tizedik bekezdésében irodalmi példán (Kleist meglátásain) és saját bölcsész tanulmányainak tapasztalatain keresztül még a nyelv személytelenítő hatását emeli ki elsősorban: azaz a gondolatok és a szavak, illetve az önkifejezés és a közérthetőség közti szakadásokat. A legutóbb idézett tizenkilencedik bekezdés akként helyezi új távlatba Auerbach kommunikációról való gondolkodását, hogy itt már maga a beszélő a formálódik géppé. Sőt, a gépeknél is gépiesebbé, hiszen saját magát a megnyilatkozásban még komótosabb és akadozásra hajlamosabbként írja le (lásd: „Én lassabb és hibaérzékenyebb vagyok, mint az egyedi társadalmi nyelveket natívan futtató gépek.”)

Az érdemben csak a cikk végére előtérbe került technológiai témakör tehát az írás egészét utólagosan is meghatározó tényezővé válik. Azt feltételezheti az olvasó, hogy az a jelenség, amelyre Auerbach figyelmét irodalmi-filozófiai inspirációk és tanulmányok irányították rá, és amit a cikk korábbi részei a nyelvi megnyilatkozásban a gondolatok és szavak közti fordítás töréseként írtak le, Auerbach gondolkodásában a technológia és az emberi környezet közvetlenséget nélkülöző viszonyának problémájaként van jelen régebb óta, a gyerekkorig visszavezethető informatikai érdeklődésének köszönhetően. Talán így is érthető az a mondata, mely szerint már íróvá válása előtt író volt (és megtapasztalta az írói lét nyelvi dilemmáit).

A cikk legutolsó bekezdésében Auerbach a nyelvhez való viszony, illetve az ember-gép kapcsolat témaköreit – a lezáró funkciónak megfelelően – egymásba kapcsolja. Megállapítása szerint a szavainak megválasztásában mindig meglévő tétovázás, illetve a bizonytalanság, hogy sikerült-e saját szándékainak megfelelően fogalmazni, nem pusztán személyes ügy a számára. A szavak és gondolatok közti közvetítésen túl azonban lát egy még nagyobb volumenű, a jelenkori társadalom egészét érintő kihívást. Mi ugyan próbáljuk a számítógépeket megtanítani arra, hogy nyersen fordítani tudjanak az emberi nyelv és saját kódjuk közt, ám az, ahogy a gépek ezt a viszonyt megértik vagy és félreértik, életünket átalakító hatásúvá válik majd.

A *When English and Computer Code Both Feel Like Foreign Languages* című írás szerzője eltérő szakterületi-szakértői vonzódásairól szól. Azt tárja fel itt Auerbach, hogy informatikai és irodalmi eszmélődései miként váltogatják egymást, de egyúttal hatnak is egymásra. A fentebbiekben azt igyekeztem megmutatni, hogy a cikk gondolatvezetése két témakörrel (a nyelvhez való viszonytal és a technológiai érdeklődéssel) kapcsolatban összekapcsolódások és szembeállítások példáival szolgál. E megoldások pedig új formába rendezik irodalom és informatika kapcsolatát (a két terület szaktudásának egymáshoz viszonyulását) a különféle olvasók számára; legyenek azok a mindkét területen laikus érdeklődők, vagy az bölcsész érdeklődéstől mentes informatikusok, vagy a cikk megjelenési helyéül szolgáló portál irodalomértő közönsége. De azért is tanulságos ez a szöveg, mert annak a kracaueri belátásnak egy példája, mely szerint nem feltétlenül a számszaki sokaság alapján meghatározó nyelvi elemek és gondolati tartalmak válnak meghatározó szerepűvé egy anyagban. A *When English and Computer Code...* feléig nem sok szó esik az informatikáról, s később is dominánsként tér vissza a nyelvi megnyilatkozás problémája, a technológia képzetköre pedig csak cikk utolsó néhány bekezdésre válik igazán gondolatmenet-formálóvá. Az informatika tehát nem a szöveg egészét átható téma: az összes bekezdéséből csak néhányban jelenik, s valószínűleg egy teljes körű kvantitatív szógyakoróság-vizsgálat is azt mutatná meg, hogy a technológiai kifejezések szerényebb számban vannak jelen az írásban. Ám azzal, ahogy az „unverzális társas gép” szöveg végén beléptetett képzet a gondolatok és szavak nyelvemléti viszonyát visszamenőleges felülírja a gép-ember kapcsolattal Auerbach kommunikációról való gondolkodásában, az informatika mégiscsak az irodalmi-filozófiai inspirációkkal egyenértékű témakörre válik, noha jó ideig csak mellékszálnak tűnt. A cikk bekezdésein keresztül váltogatják egymást a bölcsészeti-írói dilemmák és a gépi/technológiai érdeklődés, a köztük lévő törések/szembeállítások ellenére Auerbach végső soron a két területet összekapcsolja, s épp azáltal, hogy egy kommunikációs törésre mutat rá mindkettőn belül (egyfelől a szavak és gondolatok, másfelől az emberi nyelvi és gépi kód közti szakadásra).

Pynchon-kritika: az értelmező metaforák magyarázó ereje és korlátozottsága

Az előzőekben egy olyan cikkel foglalkoztam, amely egy irodalmi portálon jelent meg, de – mint rámutattam – végső soron az informatikai-technológiai témakört állítja előtérbe, ugyanakkor a nyelvhez való viszony és az irodalmi megszólalás kérdéseit is visszatérően felelemleti. A következő írás ehhez képest egy kifejezetten irodalmi fókuszú, és a fent hosszabban bemutatthoz képest évekkorábbi szöveg: Auerbach Pynchon *The Bleeding Edge* című 2013-as regényéről írt hosszú kritikája a *The American Reader* irodalmi magazin oldalán (Auerbach 2013). A cikk amiatt érdemel kiemelt figyelmet, ahogyan az irodalmi alkotás és természettudományos látásmód közti kölcsönhatást, versengést részletezve elemzi (persze nem függetlenül attól, ahogy e két tényező Thomas Pynchon életművében folyamatosan kombinálódik). Nem melleleg ez az írás azt is szemlélteti, miként ír az irodalomról a számítástechnika világát már elhagyó szerző, aki csak egy-két évvel korábban (2013-hoz képest 2010-ben) kezdett el saját blogján kívül szerkeszt orgánumban/felületeken irodalmi-kulturális témakörben publikálni, s épp 2013-ban aktivizálódik leggyakrabban e területen

(főként a *Los Angeles Review of Books* című lapban), egyúttal pedig ugyanazon évtől a *Slate* portál informatikai/technológiai kolumnistájaként is működik.

A cikk felvezetésének kiinduló tétele az (az első és második bekezdésekben), hogy Pynchon messze felülemelkedik pályatársai „impresszionisztikus realizmusán”. Ez pedig – a hatodik bekezdés megfogalmazásában – annak köszönhető, hogy a *Bleeding Edge* szerzőjének egész munkássága nem a világ egy adott koncepciójából indul ki („he never started from a set conception of the world”), hanem a pop kultúra, tudományosság és a művészetek törmelékeiből. A cikk eszmefuttatása szerint Pynchon műveinek irodalmi erénye az, hogy eltávolodnak – a hagyományosan megszokott, lineáris – szépprózai megalkotottság formáitól. Auerbach azt állítja (a negyedik bekezdésben), hogy a szerző regényeit a történetvezetés helyett olyan mintázatok szervezik („he did not plot so much as pattern his novels”), amelyek egymást kiegészítő és egymással ütköző – épp ezért a narratíva reduktív elemzését ellehetetlenítő – „rezonanciákat” vagy dichotómiákat teremtenek.

A Pynchon-életmű sajátosságának (az előbbieik értelmében *irodalmiatlanított irodalmiaságának*) kialakulásában meghatározó a természettudományos világlátás. A regényíró ugyanis Auerbach szerint (lásd a cikk hatodik bekezdését) a modern fizikától inspirálódva mindig is visszautasította az ok-okozati viszony linearitását, a történetkezelés és a karakterteremtés terén egyaránt. E helyett „szereplőit töltött részecskékhez hasonlóan alkotja meg, és a ciklotronból kibocsátva, különféle erőterek kölcsönhatásának rendeli alá őket, hogy mozgásaikat megszakítsa. A szereplők *intenciói* (azaz »karakterük«) csak nagyon kicsi szereppel bírnak sorsuk alakulásában, ahogy a nagy horderejű makro-szintű erők szervezik ütközéseiket” (Auerbach 2013 – saját fordítás). A kritika gondolatmenete azonban a fizika logikája által – előbbieik szerint – szétrobbantott regényírás további, mélyebbre hatoló értelmezésében épp technológiai és természettudományos kifejezések *metaforizáló újrahasonosításával* mutatja meg azt, hogy milyen irodalmi érték rejlik a Pynchon-szövegek fölbomlott strukturáltságában és az ezt szervező motívumhasználatban.

Auerbach írása egy pontján – közcímként – bevezeti „a dekoherencia esemény” fogalmát. Majd miután három bekezdés erejéig a 2001. szeptember 11-i terrormerényletnek a *Bleeding Edge* című regényben betöltött szerepével foglalkozik, arra a belátásra jut (a huszonhetedik bekezdésben), hogy Pynchon műveiben rendszerint van egy, az ikertornyok elleni támadáshoz hasonló fordulat, ami szerinte „dekoherencia eseménynek” nevezhető. E fogalom egy olyan elbeszéléstechnikai megoldást jelöl a kritikában, ami a klimax helyett ahhoz vezet, hogy az adott regény világában a „valóságról alkotott modelljeink képtelenek együtt funkcionálni” („our working models of reality cease to function together”). A kvantummechanika egyik kulcskifejezésének értelmező metaforába ágyazása – első látszatra – a Pynchon-alkotások narratológiai *visszarendeződését* készíti elő. Auerbach szerint (lásd a huszonnyolcadik bekezdést) ugyanis a regények utolsó harmada, amely az adott mű narratívájában szétrobbantó erejű „dekoherencia eseményét” követi, minden esetben a felbomlott rend helyreállítására tesz kísérletet. De a kritika nem sokkal később (a harmincadik bekezdésben) már arra figyelmeztet minket, hogy elhamarkodott volna Pynchonnál a narratológiai rendszerezettség visszatérését feltételezni: könyveiben ugyanis a lineáris történetépítkezést leváltó nyitott végű mintázatoság („open-ended narrative »patterning«”) nem vezet egységesíthető és lezárható értelemezéshez. E helyett a regényekben – a harminckettedik bekezdés tanulsága szerint – három tágkörűen értelmezhető motívum („indefinite motif”) nyer visszatérően különféle formákat: a már említett „dekoherencia esemény”, illetve a „dinamó” és az „idill”. A dinamó – a Pynchonra is nagy hatást kifejtő Henry Adams amerikai történész (pontosabban a *The Education of Henry Adams* című munka „The Dynamo and the Virgin” című fejezetének) elképzeléséhez híven – olyan értelmezői metafora, amely a szabadságon és individualitáson felülkerekedő gépi-művi mechanika szigorú rendjének különféle változatait fedi le (lásd a harmincnyolcadik bekezdést). A dekoherencia esemény fogalma – ahogyan a kvantummechanikában is a kvantumrendszerek

felbomlására, sajátos jellegzetességeik elvesztésére utal – az olyan fordulatok megnevezésére szolgál, amelyek az imént említett rend túlfeszítésekor következnek be. Az idill – a negyvenhatodik bekezdés tanulsága szerint – a szabadság eltérő megvalósulása illúziójával azonosítható.

A kritika szerint tehát Pynchon életművében, ha a szépprózai irodalmiság hagyományos formája (a lineáris történetvezetés) szétfoszlik/széttöredezik is, ezzel együtt egy olyan elvont/általánosítható motivikus *program* alakul ki, amely más-más aktualizált formában, de a szerző mindegyik regényén végigfuttatódik, egy új típusú irodalmi befogadásélményt teremtve. Azonban ennek az olvasásmódnak a kialakulása nem pusztán a Pynchon-szövegek érdeme. Magának Auerbachnak is szerepe van benne. Épp annak köszönhetően, hogy ugyan az általa kiemelt három kulcsmotívum közül kettő a Pynchon gondolkodásában meghatározó fizikai-műszaki területekről és a Henry Adams-tól származik, e kategóriák rendszerbe szervezése és az egész pynchoni életművére kitérített totalizálása mégiscsak Auerbach kritikájának saját megoldása. S maga a kritikus reflektál is erre, amikor – a harminckettedik bekezdésben – figyelmeztet: „Emlékezzünk azonban arra, hogy ezek [a motívumok – S. A.] emberi tételezések, nem metafizikai entitások. Ezek az elnevezések pusztán konvenciók, amiket egy dinamikus rendszerben visszatérő minták megnevezésére használunk; olyan mintákéra, amelyek nem a rendszer totalitásának szintetizálása révén mutatkoznak meg, hanem a rendszer-összetevők nagy részének kizárásával, illetve a maradék emberileg felfogható formába rendezésével.” (Auerbach 2013 – saját fordítás) A kritikus szerző megfogalmazásából („a rendszer-összetevők nagy részének kizárásával”) nem az önkényes szelekció vagy a torzító manipuláció önleplezését érdemes kiolvasni. Hanem olyan szerzői reflexiót, amellyel Auerbach – miközben épp azzal foglalkozik, hogy az általa elemzett mű(vek)ben a lineáris történetvezetés miként íródik át egy sajátos motívum- és mintázatrendszerre – rámutat: saját írásában is koncentráltan érvényesül egy, a szépirodalomban hagyományosan hangsúlyosnak gondolt sajátosság. Azaz az értelmező metaforáiban – a pynchoni életmű három főmotívumában – érvényesülő jelentésátfordítási folyamat, ami tömörítő és kihagyásos jellegével (vö.: „a rendszer-összetevők nagy részének kizárásával”) képes magyarázó/szemléltető erőre (vö.: „emberileg felfogható formába rendezés”) szert tenni.

A kritika az általa beazonosított motívumok jelentésszervező szerepén és a tömörítő értelemdadás megkerülhetetlenségén túl számot vet e saját, motívumfókuszú olvasatának negatívumával is. Az ötvenhatodik bekezdésben Auerbach kijelenti: Pynchon sikeresen elkerüli azt, hogy művei egy egydimenziós társadalmi látlelet sematikus reprezentánsaivá váljanak, vagy épp parttalan önreferencialitásba süllyedjenek. Regényeiben – mint az ötvenhetedik bekezdés rámutat – számos nagy- és kisléptékű dinamó, dekoherencia esemény és idill funkciójú elem található, melyek interakciói fölkavaró összetettséget összetettséget és kaotikusságot eredményeznek. Jóllehet, kritikusai gyakran megvádolták, hogy karakterei csak egydimenziós karikatúrák. Azonban a regényíró – az ötvenkilencedik bekezdés szerint – egész egyszerűen csak elutasította a karakter elképzelését. Ezért Auerbach olvasatában (lásd a hatvankilencedik bekezdést) „Pynchon motívumai nem a karakterfejlődésben, hanem tematikus oppozíciók paradójában bontakoznak ki” (Auerbach 2013 – saját fordítás). A kritika e meglátása rávilágít arra, hogy ha a vizsgált regényszerző művei a lineáris történetvezetéstől eltávolodnak, ebből következően visszatérő és mindig új formát kapó motívumok (értelmező metaforák) rendszerét vizsgáló olvasással érdemes közelíteni hozzájuk, akkor ez az értelmezésmód végső soron könnyen fordulhat át a tartalmi kivonatolást szolgáló oppozíciók/fogalmak/kategóriák gyűjtögetésébe. Akár táblázatos vagy infografikai elrendezésben, amelyekre maga a kritika szövege is példával szolgál. Egyfelől amikor egy táblázat listázza azt, hogy Pynchon regényeinek mely történései/fejleményei válnak „dekoherencia eseménnyé”; másfelől amikor egy folyamatábrászerű kép illusztrálja azt, hogy a *Bleeding Edge* példáján milyen konkrét elemek viszonyában valósul meg a „dinamó”,

„dekoherencia esemény” és „idill” motívumok interakciója. Auerbach írása tehát, ha nem is teljes egészében, de helyenként felvillantja annak lehetőségét, hogy a pynchoni akauzális és megragadhatatlan narratívával való birkózás során az irodalmi olvasás motivikussá alakítása esetileg önmaga kiüresítéséhez (tematikus oppozíciók listázásához) vezethet.

A motívumrendszerre – azaz a „dinamó”, „dekoherencia esemény” és az „idill” funkciójú szövegelemek interakcióira – alapozott irodalomfelfogás mellett van persze még egy olyan szintje a kritikának, amely a Pynchon-olvasás még biztosabb és érdemibb alapjának tűnhet: a természettudományos-műszaki világgép. Nem véletlen, hogy a háromelemű motívumrend két összetevője is e területről származik. Igaz, a harmadik meg egy igen régre visszavezethető irodalmi műfaj. Ezért is írhatja Auerbach (az ötvennyolcadik bekezdésben), hogy a például *Súlyszivárványban* bármennyire is kiterjedt a mítosz és miszticizmus használata, Pynchon teljes mértékben elfogadja a jelenkorunkat mindenben átható tudományos racionalizmust. Ezzel együtt azonban a kritika azt is megállapítja (a negyvenhetedik bekezdésben), hogy ami a tudomány tárgyává válik, azt tulajdonképpen lélekteleníti és tetszőlegesen kiszolgáltatathatja valamely ideológiának („functionalizes it so that it can be incorporated soullessly into the miserable ideology of your choice”).

Végző soron tehát a *Thomas Pynchon's „Bleeding Edge”* című írás rámutat a kiüresedés lehetőségére a motivikus irodalmi olvasással és a természettudományos-műszaki világgéppel kapcsolatban is. De ez a summázat sem felelteti azt, hogy milyen módon kapcsolódnak össze a szövegben az irodalmi és tudományos-technológiai megközelítések. Először még úgy tűnik, hogy a fizikai-műszaki látásmód jelenthet segítséget a Pynchon-életműben szétrobbantott irodalmi megszólalásmód értelmezésében. Majd mégis egy olyan motivikus olvasást dolgoz ki a kritika, amely ugyan a természettudomány és technológia területeiről is emel át kategóriákat („dinamó” és „dekoherencia”), de egy régi klasszikus irodalmi műfajt is („idill”), és amely olvasat kifejezetten tudatában van saját metaforikus erejének, azaz kihagyásokkal sűrítő és értelmezést könnyítő magyarázó jellegének, s nyíltan meg is vallja. Csak azért, hogy végül mind a motivikus irodalmi olvasás, mind a természettudományos világgép értelmezői hatóerejének kiüresedését is felvillantssa a kritika.

A Pynchon-kritika – közel sem egyedülként, de mégis meghatározó témaként – emeli ki az értelmező metaforák funkcióját és hatásmechanizmusát. A Pynchon-életmű elemzésében az mutatkozik meg, hogy ezek a nyelvi eszközök egyfelől a hagyományos, lineáris narratológiai megoldásokat szétbontó regények olvasásában teremtenek újból integratív (azaz jelentés-újraszervező) hatóerőt, másfelől viszont könnyen adhatják magukat arra is, hogy a kivonatolás jellegű (azaz sablonképző) kategorizálás eszközeivé váljanak. A megértést segítő metaforikusság, illetve korlátozódásának kérdései visszatérően központi témává válnak Auerbach irodalmi/kulturális cikkeiben (legalábbis az általam most kiemelt két példában), de nem pusztán csak az ilyen típusú írásaiban. A *When English and Computer Code Both Feel Like Foreign Languages* című – még fentebb részletesen elemzett – szövegben is már szóba került a szavak és gondolatok kapcsolatának kérdése, az emberi nyelv és a gépi kód egymáshoz viszonyulásának problémái mellett. De e két témával a cikk többnyire inkább elkülönülten, vagy legalábbis párhuzamosan foglalkozik (s csak a lezárás köti össze őket már direkt módon). Vannak viszont szerzőnek olyan további informatikai-technológiai tárgyú cikkei, amelyekben már a metaforikusság nyelvi kérdései és a gépi mechanizmusok korlátozottságának problémái már szorosan érintkeznek, élesen ütköznek.

Tablet-cikk: a természetes nyelvek és a metaforikusság fölénye a gépi intelligenciával szemben

A *When English and Computer Code Both Feel Like Foreign Languages* című 2018-as cikk nagy része – mint elemzésemben rámutattam – ugyan nem az informatikával foglalkozik, s

érveit/szemponjtait nem e területről meríti, mégis domináns pozícióba helyezi. A szöveg végső tanulsága ugyanis az, hogy Auerbach kommunikációról való gondolkodásában a gép-ember kapcsolat kérdései legalább oly meghatározók (netán helyenként még meghatározóbbak is), mint a gondolatok és szavak *pusztán* – tehát technológiai szempontoktól mentes – nyelvelméleti problémája. Az informatikai-technológiai tárgyú cikkek csoportjából általam most elemzésre választott újabb cikk azonban azt szemlélteti, hogy betű szerinti jelentésszintjétől való elmozdulás kihívásai is legalább olyan meghatározóak (netán elsődlegesebbek is) Auerbach gondolkodásában, mint az információtechnológia lehetőségei/adottságai. A 2018-as *When English and Computer Code...* után néhány évvel megjelent *Google Torah?* (Auerbach 2022) című szöveg azért sajátos példa Auerbach cikkírói tevékenységében, mert benne a számítástechnikai háttérű szerző egy közéleti-kulturális portálon aktuális informatika fejleményekkel foglalkozik úgy, hogy közben – humán műveltsége alapján – az irodalmi értékeket és a jelentésképződés sajátosságait állítja középpontba. S végső soron e nyelvi jelenségek – legalábbis jelenleg még tartható – fölényét vallja a technológiai megoldásokkal szemben.

A *Google Torah?* („Tóra Google Fordítóval?”) című szöveg a *Tablet* elnevezésű, zsidó tematikájú konzervatív közéleti-kulturális online magazin oldalán jelent meg. Fő kérdése az, hogy a gépi fordítás miként és mikortól használható megbízható módon szent (és magas irodalmi) szövegek esetében. Auerbach kiindulásként (lásd az első bekezdést) elismeri, hogy a számítógépes fordítás „elég jó” („good enough”) lehet olyan esetekben, amikor a felhasználóknak azonnali és nyersebb fordításra van szükségük, nem érdekik az „irodalmi erények” („literary merit”), illetve a fordítási forrásszöveg egyszerű megszerkesztettségű vagy a művészi igényeket nélkülözi. De mi a helyzet a vallási alapszövegekkel és a szépirodalmi alkotásokkal? A cikk felvezetése – első bekezdése – szerint ez attól függ, hogy „mit értünk a fordítás és a jelentésképződés folyamata alatt” (Auerbach 2020 – saját fordítás). Ennek szemléltetésére Susan Bernofsky fordító és az ő Kafka-fordításának példájára tekint ki legelőször Auerbach (a negyedik, ötödik és hatodik bekezdésekben). Az válik itt szemléltető erejűvé számára, ahogy Bernofsky megmagyarázta neki⁶, miért használta a megszokott *vermin* („féreg”) megoldás helyett az *insect* („rovar”) kifejezést a német *Ungeziefer* szó helyén, amikor *Az átváltozást* ültette át angolra. Auerbach szerint (lásd a hatodik bekezdést) bármily kifinomult algoritmusokkal is dolgoznak a legfrisebb fordító programok, nem képesek olyan érveléssel szolgálni, mint amilyenel Bernofsky igazolja saját egyedi megoldását (ha nem is megcáfolhatatlanul, de legalább ésszerűen).

Meghatározó megállapítása a cikknek – a hetedik bekezdésben – az, hogy még a *deep learning* (mély gépi tanulás) legfejlettebb módszereit is megbéníthatják olyan nyelvi készségek, amelyeket minden ember elsajátít már gyerekkorában. A nyolcadik bekezdésben Auerbach Susan Bernofsky egyik belátására utal vissza (amely szerint a fordítás aktusa legalább annyira a gondolkodásról szól, mint amennyire magáról a nyelvről); majd ez alapján vonja le azt a következtetést: a gépi fordítás az egyik legmélyrehatóbb és legelegánsabb tesztelési lehetőség annak felmérésére, hogy a számítógépek képesek a gondolkodásra. A nagy kihívás a gépek szempontjából – a cikk gondolatmenete szerint – az lehet, hogy a *megélt valóság szövetét* („the texture of lived reality”) nem pusztán az emberek tárgyakkal való interakciója formálja, hanem a fejükben lévő fogalmak közti sokszoros és sokszor nehezen megfogható kapcsolódási lehetőségek. A mentális tartalmak belső viszonyrendszerének imént kiemelt fontosságához

---

⁶ Feltételezhetően egy, a cikk megírását előkészítő háttérbeszélgetésben. Legalábbis ezt sugallhatja az, ahogy Auerbach – az újjáírói exkluzivitást és bennfentességet szimuláló módon – a forrásával való kapcsolatfelvételre utal a „mondta el nekem” (*told me*) kifejezéssel: „Translator Susan Bernofsky, who translated *Ungeziefer* as »insect« in her sterling rendering, told me that »vermin« leads the reader off in the wrong direction”.

képeket azonban a következő (kilencedik) bekezdés – Yehoshua Bar-Hillel, izraeli matematikus-nyelvész egy 1960-as szaktanulmánya alapján – már azzal foglalkozik, hogy a fordítás során miként nyernek sokszor perdöntő szerepet a különféle jelentésirányok közti választásban a *nyelven kívüli* („extra-linguistic”) helyzetfüggő tudásformák, amelyek a számítógépek nem feltétlenül lehetnek birtokában.

Auerbach a saját maga elvégzett rövid teszttel is igyekszik megerősíteni Bar-Hillel tételét (a tizenegyedik és tizenkettedik fejezetekben). Egy olyan – az izraeli matematikus-nyelvész tanulmányából átvett – angol nyelvű forrásszöveggel dolgozott, amelyben a „pen” (írószerszámként értett toll) szó – a megfelelő szintű angol nyelvi kompetenciával rendelkező olvasók számára nagy valószínűséggel kontextusból kikövetkeztethető módon – valójában a „playpen” (járóka) kifejezésre utal: „Little John was looking for his toy box. Finally he found it. The box was in the pen. John was very happy.” A szöveget Auerbach több nyelvre is lefordította a Google, Microsoft, Facebook és a DeepL szolgáltatásaival. Majd azt kapta eredményként, hogy ha a gépi fordítói eszközök némelyike némelyik nyelven még el is találta a megfelelő megoldást, előfordult, hogy ugyanaz a program ugyanazt a szót ugyanabban a forrásmondatban eltérő nyelveken végül eltérő módon fordította le. Erre ad magyarázatot a cikk kiterjedten (tizenkét bekezdésben), egy szakmailag – Auerbach előélete alapján érthető módon – igencsak elmélyült, de közérthetőségre törekvő és a laikusok számára magyarázó erejű informatikai eszmefuttatással.

A gondolatmenet szerint a kezdetekben a gépi fordítás tulajdonképp csak abból állt, hogy a programokba kézzel betáplálták a grammatikai szabályokat, illetve lexikális megfeleltetéseket (lásd a tizenharmadik bekezdést). Majd – mint a tizenegyedik bekezdés tömören összefoglalja – az 1990-es években megjelent a statisztikai gépi fordítás, ami nagy mennyiségű szöveganyagból dolgozva találja meg a gyakorisági kalkulációk alapján legmegfelelőbbnek gondolható fordítási lehetőségeket a forrásnyelvi kifejezésekre. Ám – ahogy a tizenhatodik bekezdés egy megjegyzése fogalmaz – e statisztikai alapú programok nem rendelkeznek semmiféle *tudással*, csupán a tudás bizonyos *indikátoraival* (nagy mennyiségű szöveges alpanyagok formájában).

Egy még újabb generációs megoldásként alakult ki az *neurális gépi fordítás*, ami ugyan a statisztikai programokhoz hasonlóan kiterjedt korpusszal dolgozik, de ez a szöveganyag ebben az esetben már arra szolgál, hogy egy „mély tanulási” hálózatot trenírozzon/kondicionáljon (lásd a tizenhetedik és tizennyolcadik bekezdéseket). Ahogy a cikk szemlélteti igyekszik a régi és újabb típusú megoldások különbségét: „[h]a a régi gépi fordítási megközelítések egy olyan szótárral, kifejezéstárral és nyelvtankönyvvel ellátott személyhez voltak hasonlatosak, a neurális gépi fordítás ahhoz akar hasonlítani, ahogy természetes módon tanulunk nyelvet, gyerekként és felnőttként is, a hallgatás és megfigyelés, illetve a próbálkozás és hibázás botladozó, ismétlődő folyama révén.” (Auerbach 2020 – saját fordítás) Jóllehet, a neurális gépi fordítás „kísérteties” (a tizennyolcadik bekezdésben), mert végső soron „fekete dobozként” működik, azaz az önmaga fejlesztése révén olyan belső logikát alakít ki, ami ismeretlen még saját fejlesztői számára is (lásd a tizenkilencedik bekezdést). A huszadik bekezdésben olvashatók szerint az eleve már különböző nyelvű változatokban meglévő *párhuzamos* szövegekkel trenírozott neurális fordítási technológián lép túl a Facebook (Meta) kísérlete. Ez ugyanis szavak közt próbál meg nyelveken átívelő *belső* korrelációkat találni; azzal a céllal, hogy olyan nyelvek közt is megteremthesse a gépi fordítás lehetőségét, amelyek viszonyában nem állnak rendelkezésre párhuzamos szövegek nagy mennyiségben. Auerbach egy rövid kísérlettel tesztelte a Facebook gépi fordítási eszközét, a Google Fordítóval való összehasonlításban. A *Haggáda*, azaz a zsidó Széder-est szertartáskönyvének egy részletét fordította le a két gépi megoldással, s eredményként azt kapta, hogy a Facebook változata szó szerinti értelemben megfelelő lehet, de mégsem pontos (lásd a huszonötödik bekezdést).

A cikk gondolatmanete e pontnál radikálisan átvált: a gépi fordítás különféle változatairól szóló – sok (tizenkét) bekezdést felölelő – információtechnológiai összefoglaló után Auerbach mintha a programozói szerepkörből az irodalmáréba lépne át. A huszonhatodik bekezdésben ugyanis a Facebook fordítás túlzott betű szerintiségéből következő pontatlanságával egy alapvető sajátosságra akar rámutatni nyelv és jelentésképződés viszonyában. Mégpedig arra, hogy a szavak nem pusztán a saját nyelvükbe ágyazódnak be, hanem egy tágabb (társadalmi) kontextusba, ami megbonyolíthatja a szavak közti betű szerinti jelentéseken alapuló viszonyait. Hangsúlyosabbá teszi Auerbach szerep- és nézőpontváltását az, hogy itt már nem információtechnológiai innovációkra és kutatásokra hivatkozik, hanem egy irodalmár-tórafordítóra. Robert Alter *A Literary Approach to the Bible* című könyvének azt a belátását emeli át (szintén a huszonhatodik bekezdésben), amely szerint a Biblia 20. századi fordítóihoz és kutatóihoz képest a régmúltbéli Midrás-irodalom rabbijainak exegetikai munkájából kiemelendő és mintaadó erény az, ahogy ők a szent szövegeket szövevényesen összekapcsolt egységként („intricately interconnected unity”) kezelték. Ez az *irodalmi érzékenységű* megközelítésmód legalább annyira rá tud hangolódni a jelentésképződés folyamatosságának/folyamatának apró nyelvi jeleire („small verbal signals of continuity”) és a jelentőségteljes lexikai árnyalatokra, mint a modern kor bármely *close reading* módszere.

Újabb váltás Auerbach gondolatmenetében az, hogy miután Midrás-hagyomány példájával a humán ágensek részletérzékeny olvasásmódjának erényeivel és szövegek belső, komplikált összefüggésrendjének izgalmaival foglalkozott, a huszonhetedik bekezdésben már szövegen és nyelven kívüli valóság szerepére tér át. Miközben azt feltételezhetnénk a huszonhatodik bekezdés bibliaértelmezésről szóló megállapításai alapján, hogy Auerbach a számítógépes fordítás túlzott betű szerintisége és az irodalmi érzékenységű (a szövegösszefüggés bonyolultságait feltáró) olvasás közti konfliktust élezi majd tovább. Ám a huszonhetedik bekezdés a neurális gépi fordítás hátrányát az emberi fordítók munkájához képest már abban látja, hogy a neurális hálózatok ugyan képesek nyelveken belül szavak mindenféle egymáshoz kapcsolódását feltárni, de anélkül, hogy bármi rálátásuk lenne a nyelv világhoz való viszonyulására. Mi, emberek azonban nem a szóhasználat több ezer szövegre alapozott vizsgálata alapján tudunk megérteni és lefordítani nyelvi aktusokat, hanem azért, mert „úgy nevelődünk, hogy a nyelvet világ ellenében használjunk, ami elfogadja vagy elutasítja megszólalásainkat, nyelvi megfogalmazásainkat” (Auerbach 2020 – saját fordítás). Ezzel együtt is, a cikk számára közel sem közömbös vagy épp csak periférikus téma a figuratív (irodalmi érzékenységű) olvasás képessége. A szöveg utolsó bekezdései ennek megfelelően arra hívják fel a figyelmet, hogy egyfelől a gépi fordítás – legalábbis a cikk megjelenésének idején, 2020-ban érvényes fejlettségi szintjén – káros lehet nyelvhasználatunkra, sztenderdizáló és *ellaposító* („flattening”) hatása miatt (lásd a huszonnyolcadik bekezdést). Másfelől arra is rávilágít, hogy épp az irodalmi, folklorisztikai, antik és reliózus szövegek fordításakor („...translating a Yiddish song or ancient Hebrew...”) mutatkozik meg legjobban: miért oly nagy probléma az, hogy a neurális gépi fordításban a szavak megfeleltetésén alapuló módszerek teljesen figyelmen kívül hagyják az adott szövegek lehetséges tágabb kontextusait és referenciaköreit (lásd a harminckettedik bekezdést).

Meglátásom szerint Auerbach számára itt – ha ezt így ő nem is fogalmazza meg nyíltan – végső soron az emberi nyelv működésének legfontosabb sajátossága az, hogy a szavak/kifejezések/kijelentések épp az egyedi beszédhelyzetek (a nyelvi aktusok „világgal” szembesítésében) nyerhetnek új jelentésrétegeket, de egyszersmind e konkrét kontextusok kontrolláló keretként is szolgálnak a jelentésképződés folyamatában. E belátásokkal pedig a *Google Torah?* távolról kapcsolódik Auerbach Pynchon-kritikájához, melyben – mint fentebb megmutattam – valamiképp szintén a megértést segítő metaforikusság és korlátozódásának kérdései vetődtek fel. A *Google Torah?* című szövegben tehát az lehet figyelemreméltó, hogy egy közéleti-kulturális portálon megjelent informatikai-technológiai tárgyú cikként – azon túl,

hogy a mély gépi tanulás és a humán ágensek nyelvi reflektáltságának eltéréseivel foglalkozik – végül eljut az irodalmi aspektusok és a metaforikusság dicséretéig. S ezzel együtt az is, ahogy a cikk a figuratív nyelvet jelöli ki olyan tesztelési területeként, ahol – legalábbis a cikk megjelenésének időszakában – még érdemben különbséget lehet tenni a gépi és emberi intelligenciák közt a kontextus- és referenciaértelmezési képességeik alapján.

Cikk a The White Review oldalán: az irodalmi-művészeti jelentésteremtés és a kulturális trenírozás sorsa a formalizált technológiai környezetben

A technológia nyelvi-irodalmi bonyolultsághoz való viszonyát vizsgálta már a 2012-ben megjelent – s így az általam vizsgáltak közt a legkorábbi – *Choose Your Own Formalism* („Válaszd meg saját formalizmusodat”) című cikk (Auerbach 2012). Az írás az irodalmi és vizuális művészeti *The White Review* elnevezésű magazin online felületén jelent meg.

Auerbach gondolatmenete egy „művész” videojáték (Rod Humble: *The Marriage*), egy interaktív képregény (Jason Shiga: *Meanwhile*) és egy irodalmi hipertextuális kiadó (Eastgate Systems) példáitól indul el (lásd az első huszonkilenc bekezdést). Majd azt állapítja meg, hogy a zene – például az irodalomhoz képest – a technológiával való kísérletezés terén sokkal korábbi kezdetekkel és sokkal messzebbre jutott, köszönhetően a formalizáltságnak. Azaz annak, hogy a nyugati zenében az elmúlt évszázadok során a tónus, hangerő, tempó és struktúra precíz és diszkrét kifejezőelemeinek készlete alakult ki (lásd a harminckettedik bekezdést). Ezzel szemben az irodalom, mindenféle modernista *kalandozás* ellenére, nem jutott el az ilyesfajta merev formalizmusig; s ugyan a verstan a zenéhez szigorú rendszerezettséghez biztosíthatna megfelelő alapot, Auerbach szerint e költészeti kötöttségek már jó ideje elvesztették domináns szerepüket a művészeti szintű nyelvhasználat terén (lásd a harmincharmadik bekezdést).

A cikk gondolatmenete eltérő művészeti ágak és kreatív területek (vizuális, zenei és nyelvi) példái után arra a következtetésre jut, hogy irodalom és technológia viszonya szükségszerűen töredezett vagy aszimmetrikus. Az irodalom ugyanis nem tud megfelelni annak az elvárásnak, hogy tartalmait precíz, formalizált szabályozottság („precise, formal regimentation”) szerint rendezze el. Ez azonban feltétele lenne annak, hogy a technológiai rendszerek adekvát módon magukba tudják integrálni a nyelvművészeti produktumokat (lásd a harmincnyolcadik bekezdést). Auerbach egy érdekes kitérésnek foglalkozik részletesen – a harminchatodiktól a hatvanötödik bekezdésig – az elektronikus szöveges kalandjátékok (az ún. „interaktív fikció”) műfajával. Megállapításai szerint e játékprogramok sajátossága az, hogy látszólagosan megértik az (angol) nyelvet, még ha korlátozott módon is (lásd a harmincnyolcadik bekezdést). A játékosoknak csak néhány, nagyon szimplifikált grammatikai formát használhattak, ám ha alkalmazkodtak ehhez a szűkös nyelvi kerethez, egész jól – hatékonyan és kreatívan – boldogulhattak az ilyen típusú programokkal (lásd a negyvenkilencedik és ötvenedik bekezdéseket). Auerbach olvasatában – mint ahogy a hatvanegyedik bekezdésben megfogalmazza – az „interaktív fikció” a leginkább olyan jelenség a nyelvi alkotások terént, amely a legközelebb került a zene – technológia számára is elfogadható – formalizáltságához.

Az elektronikus szöveges játékokon túl a hagyományosan irodalomnak tekintett területen belül is megjelentek a nyelv (művészi) formalizálását célzó törekvések. Ezek közt említi Auerbach – a hatvanhatodik, hatvanhetedik és hatvannyolcadik bekezdésekben – az Oulipo nevezetű francia kísérleti irodalmi csoportosulást, a dadaista hangköltészetet és Gertrude Stein prózáját. Azonban a cikk figyelmeztet arra is (a hatvanhatodik bekezdésben), és egyúttal a korábban leírtakhoz képest a technológia és irodalom viszonyát pontosítja azzal, hogy szemantika túl trükkös portéka a formalizálás számára („semantic meaning is too tricky a monster to formalise”). Ezért a legsikeresebb, s egyben a technológia számára feldolgozható, formai kísérletek azok, amelyek megpróbálnak a jelentésképzéstől teljes mértékben eltekinteni,

azaz a szavakat kizárólag hangsorokként kezelték. A jelentés tehát – mondja Auerbach a hatvanhatodik bekezdés egy sommás megfogalmazásában – nem formalizálható, csak a hangok („[m]eaning cannot be formalised, but phonemes can”).

Az irodalom és értelemképződés technológiával szembeni fölénye mellett a cikk nem hallgatja el az informatikai műveltség fontosságáról – akár még irodalmi területen is. Auerbach, a hetvenedik és hetvenegyedik bekezdésekben, kritikával illeti Kenneth Goldsmith amerikai kortárs költő – egyébiránt az UbuWeb elnevezésű avantgárd archívum megalkotójának – *Uncreative Writing* című könyvét, amely a nyelv és irodalom esélyeit vizsgálja a digitális környezetben. Kifogása az, hogy Goldsmith technológiai tudatlansága miatt kezel naivan irodalomként olyan jelenségeket, amelyek Auerbach szerint nem érdemesek erre. E példa pedig ahhoz a következtetéshez vezet el a cikkben, amely szerint az informatikai jártasság azért szükséges, mert az értékes művészet csak a technológiát kívülről és belülről ismerők formalizálási kísérleteiből születhet.

Azonban Auerbach újból nézőpontot vált, és arról beszél (a hetvenharmadik bekezdésben), hogy a technológia és művészetek összeillesztési nehézségeit nem önmagában a jelentésképződésre törekvés meglete okozza. E helyett a kompatibilitási probléma oka a jól definiált formalizálás hiánya. Ugyanis a cikk szerint az irodalom terén „a karakter, a cselekmény és a jelentés a zenei hangmagassághoz és időtartamhoz hasonló szigorúsággal szervezhető meg”; azonban – ahogy Auerbach is beismeri – „az árnyaltság és az ambiguitás feláldozásának árán” valósítható meg az irodalmi formalizáltság (Auerbach 2012 – saját fordítás). A jövőben pedig – legalábbis ahogy a hetvenegyedik bekezdés felvázolja – a téma, narratíva és karakter elrendezettsége a barokk zene formuláinak szigorúságát fogja majd elérni. De Auerbach az irodalom, írott kultúra fokozott – mint az előbb szó volt róla: szimplifikáló, árnyaltságminimalizáló – formalizálódásával nemcsak jövőbeli lehetőségként számol, hanem már jelenbéli realitásként is (a hetvenötödik bekezdésben). Ezt a tendenciát érzékeli a vámpír-, fantasy, sci-fi, romantikus és képregények kortárs áradatában, illetve e produktumok generikusságában és rajongó-kiszolgálásában.

A lezáró (hetvenhatodik) bekezdés konklúziójának fő tétele a formalizmussal kapcsolatban az, hogy végső soron csak olyan művészeti produktumokat termel ki, amely az „életet csak haloványan tudja megragadni” („grips life only tenuously”). A formalizált – s így a technológia számára is egyszerűen feldolgozható – alkotásokból Auerbach szerint könnyen kiveshetnek az etikai és pszichológiai vonatkozások, az emberi jelleg teljes egészében. De a generikussággal és kiüresedéssel szemben a cikk legvégső következtetése szerint van ellenszer, ami viszont a technológia és művészet viszonyának kontextusában *dupla csavaros* megoldás. Az írás utolsó két mondata közül az első szerint ugyanis az érzelmek formalizmushoz kapcsolására – azaz például „olyan érzésekre, amelyek Beethoven vagy a Joy Division vagy Britney Spears hallgatásakor alakulnak ki bennünk” („like the feelings we have on hearing Beethoven or Joy Division or Britney Spears, are a matter of gradual cultural training”) – fokozatos kulturális képződés készít fel minket. Az edukálás, a szellemi-érzelmi épülés – s ennek részeként vélhetően a művészeti-irodalmi műveltség – megkerülhetetlensége mellett tesz itt Auerbach tanúbizonyságot. De rögtön utána, legutolsó mondatában már azt állapítja meg, hogy jelenleg épp egy újratanulási folyamatban vagyunk („[w]e are currently in the process of retraining”). Ezzel pedig már arra figyelmeztet, hogy bármennyire is értékelhetjük a szellemi edukáció nagymúltú hagyományait, a jelenkori média- és információtechnológiai környezetben e tradíciók szerepét és hatóerejét is kérlelhetetlenül átalakul.

Összegzés

Tanulmányomban az informatikusból szabadúszó szerzővé váló David Auerbach életművében vizsgáltam az eltérő szakterületi pozíciók viszonyát. Pontosabban arra törekedtem, hogy írásainak egy szűk körén szemléltessem életpályájának azt a különleges dinamikáját, hogy ugyan az elsőként választott programozói képesítését és hivatását irodalmi-kulturális vonzalmi hatására elhagyja, és szabadúszó cikk- és könyvszerzővé vált, írói tevékenységében – a művészeti és bölcsészettudományi témákon túl – látványosan visszafordul a számítástechnikai kérdések felé. De ekkor már nem pusztán nem informatikusként, hanem – az irodalmi életben, a sajtó- és könyvpiarban helyét kereső – szerzőként szólalt meg. Auerbach pályáján tehát az eltérő szakmai pozíciók váltogatják egymást. Cikk- és tanulmánypublikációiban a különféle érdeklődési irányok vegyülése érdemel figyelmet.

A gondolatvezetés mozgásainak elemzéséhez a pro-am pozíció, a vendégcikkírás és a szakértői retorika témaköreivel foglalkozó néhány szakirodalmi tétel segítségével teremttem tágabb kontextust. A pro-am kategóriával kapcsolatos megfontolások azért voltak hasznosak, mert rávilágítottak, hogy az ilyen jellegű szereplők helyzetében nem csupán az átmenetiség, hanem – s még inkább – az ebből következő tudásközvetítői funkció. Ez az összekötő szerepkör az alkalmi szakértői cikkírás gyakorlatában azt követeli meg, hogy vendégszerző idomuljon a laikus olvasókhöz, de szellemi kihívás elé is állítsa őket. Az intellektuálisan alkalmazkodni tudó és egyúttal próbatétellel szolgáló tudáskövetítésben pedig a szakértőiség retorikájának legfőbb teljesítménye az, hogy a szakszerű tudásanyagot új formába rendezi.

Azt szemléltettem, hogy David Auerbach egy olyan szakképesített/intézményesített informatikusból átalakult szabadúszó cikkszerző és irodalmár, aki a pro-am szakértői működésében, kettős szakértői pozíciójában és tudásközvetítői szerepében a nagyközönségnek ír számítástechnikáról és kultúráról, egyúttal pedig az olvasókat zavarba ejtve vegyíti műszaki-technológiai látásmódját szépirodalmi-bölcsész műveltségével. Az Auerbach vendégszerzői cikkeinek feldolgozása után kiválasztott négy íráson (két irodalmi-kulturális és két informatikai-technológiai vezértémájú szövegen) végeztem elmélyült – a gondolatvezetés komplexitására, töréseire és kihívásaira fókuszáló – tartalomelemzést. Az analízis példákkal szolgált arra, ahogy Auerbach két szakterület közti oda- és visszaváltásokkal révén valósítja meg a pro-am szakértői retorika tudás-újraformáló lehetőségeit.

Az általam vizsgált cikkekben a szakterületek váltakozása és egymásba kapcsolódása David Auerbach szakértőiségének dinamikáját a következőképpen szemléltették. A *When English and Code Both Feel Like Foreign Language* című írásban Auerbach – saját bevallása szerint – gyerekkora óta kettős, azaz bölcsészeti-irodalmi és informatikai-technológiai tájékozódásában a gép-ember kapcsolat válik prioritássá a gondolatok és szavak nyelvelméleti viszonyához képest. A *Thomas Pynchon's "Bleeding Edge"* című kritikában pedig – a nem kizárólag, de főleg – a technológiai-természettudományos látásmódtól inspirált irodalomolvasás egyszerre mutat rá a megértést segítő nyelvi metaforák meghatározó szerepére és korlátozott – mert sablonképző – hatásmechanizmusára. Ugyanakkor Auerbachot a metaforikusság lehetőségei és kihívásai nem pusztán irodalmi-bölcsészeti területen érdeklik, hanem aktuális informatikai fejleményekkel összefüggésben is: így például a *Google Torah?* című cikkben a gépi tanulás és az emberekre jellemző nyelvi reflektáltság különbségeinek taglalásakor a legrissebb számítástechnikai innovációktól végül eljut a – technológiával szemben előnyt és fölényt élvező – irodalmiság és a metaforikusság dicséretéig. A *Choose Your Own Formalism* című esszében viszont, ahol a különféle művészeti területek – technológiai segítséggel is megtámogatott – formalizálási lehetőségeiről van szó, a gondolatmenet ugyan átmeneti vigasszal szolgál afelől, hogy az esztétikai élmény és a formalizáltság összehangolható a kulturális nevelés/képzés hagyományai révén; a végső konklúzió azonban mégiscsak az, hogy

e nagymúltú tradíciók épp a jelenkor és a jövő információtechnológiai környezetében alakulnak át (vesznek majd el) végérvényesen.

Eredményeim alapján azt állítom, hogy a pro-am pozíció olyan vizsgálata, amely Leadbeater–Miller elsősorban a szabadidős/rekreációs tevékenységekre alapozó megközelítéséhez vagy Bruns-nak a civil újságírás és a professzionális médiaipar viszonyát előtérbe helyező értelmezői modelljéhez képest még tovább szűkítetten és specifikusan kontextualizált, kifejezetten hasznos, mert tanulságos és szemléltető erejű. Dolgozatomban ehhez az újrafókuszáláshoz a vendégcikk műfajával és a szakértői kommunikáció sajátosságaival kapcsolatos szakirodalmak tanulságait vontam be a pro-am kategóriájának árnyalása érdekében. Vizsgálataim pedig azt mutatják (mint azt az elemzések iménti tömör összegzése is szemléltette), hogy David Auerbach sajátos – kettős kötődésű – szakértői pozíciójának köszönhetően a vendégcikkek gondolatvezetésének dinamikája olyan kommunikációs helyzetet alakít ki, melyben ha a szerző egyik szakterületén szólal meg, óhatatlanul háttérbe szorul (vagy netán laikussá/outsiderré válik) másik szakértői éneje, s ha átlép másik szakterületére, ugyanígy érvényesül az előbb leírt logika. Ezért munkám, legalábbis Auerbach komplex munkásságának példáján, a pro-am kategóriájának alkalmazhatóságát túllépteti a professzionális habitus és szabadidős/hobbista működésmód Leadbeater–Miller által *egy személyben* megvalósuló látott kombinációján, s ugyanígy túllépteti a hivatásos szakemberek és civil szereplők Bruns által *szervezeti szinten* beazonosított együttműködésének értelmezési keretén. Ezek helyett arra tettem kísérletet, hogy egy olyan esettel szolgáljak, amelyben a pro-am dinamikussága két eltérő, de egyaránt professzionálisan képviselt szakterület egymáshoz viszonyulásának váltakozásaként értelmezhető.

Irodalom

- Adorno, Theodor W. (1991) The Curious Realist: On Siegfried Kracauer (ford. NicholSEN, Shierry Weber). *New German Critique*, 1991/ősz. 159–177. <https://doi.org/10.2307/488432>
- Auerbach, David (2012) Choose Your Own Formalism. *The White Review*, 2012. augusztus. Online: <https://www.thewhitereview.org/feature/choose-your-own-formalism/> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Auerbach, David (2013) Thomas Pynchon's "Bleeding Edge". *The American Reader*, 2013. szeptember 17. Online: <https://theamericanreader.com/review-thomas-pynchons-bleeding-edge/> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Auerbach, David (2018a) *Bitwise: A Life in Code*. New York, Pantheon Books [Kindle eBook].
- Auerbach, David (2018b) When English and Computer Code Both Feel Like Foreign Languages. *Literary Hub*, 2018. augusztus 30. Online: <https://lithub.com/when-english-and-computer-code-both-feel-like-foreign-languages/> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Auerbach, David (2020) Google Torah? *Tablet*, 2020. május 13. Online: <https://www.tabletmag.com/sections/science/articles/google-torah-translation-ai> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Bruns, Axel (2013a) From Prosumption to Prodsusage. In: Ruth Towse – Christian Handke (2013 szerk.) *Handbook on the Digital Creative Economy*. Edwar Elgarm Cheltenham. 67–78. <https://doi.org/10.4337/9781781004876.00016>

- Bruns, Axel (2013b) Exploring the Pro-Am Interface between Production and Produsage In: Francis L. F. Lee – Louis Leung – Jack Linchuan Qiu – Chu Donna S. C. (2013 szerk.) *Frontiers in New Media Research*. New York, Routledge. 241–258.
- David Auerbach LinkedIn-oldala. Online: <https://www.linkedin.com/in/davidbauerbach> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- David Auerbach személyi honlapja. Online: <https://davidauerba.ch/> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Devi Prasad, Bammidi (2019) Qualitative Content Analysis: Why Is It Still a Path Less Taken? *Forum: Qualitative Social Research*, 2019/3. Online elérhetőség: <https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/download/3392/4501?inline=1>. (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Hartelius, Elin Johanna (2008) *The Rhetoric of Expertise* [disszertáció]. Austin, University of Texas.
- Janowitz, Morris (1968–1969) Harold D. Lasswell's Contribution to Content Analysis. *The Public Opinion Quarterly*, 1968–1969/4. 646–663. <https://doi.org/10.1086/267652>
- Jenkins, Henry (2006) *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York – London, New York University Press.
- Kracauer, Siegfried (1952–1953) The Challenge of Qualitative Content Analysis. *The Public Opinion Quarterly*, 1952–1953/4. 631–642. <https://doi.org/10.1086/266427>
- Kracauer, Siegfried (2012) A Statement on the Humanistic Approach In: Johannes von Moltke – Kristy Rawson (2012 szerk.) *Siegfried Kracauer's American Writings: Essays on Film and Popular Culture*. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press. 124–127.
- Krippendorff, Klaus (2004) *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Thousand Oaks, California, Sage.
- Kuckartz, Udo (2019) Qualitative Content Analysis: From Kracauer's Beginnings to Today's Challenges. *Forum: Qualitative Social Research*, 2019/3. Online elérhetőség: <https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/3370/4458>. (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Leadbeater, Charles – Paul Miller (2004) *The Pro-Am Revolution: How Enthusiasts Are Changing Our Economy and Society*. Demos.
- Löwenthal, Leo (1991) *As I Remember Friedel*. *New German Critique*, 1991/ösz. 5–17. <https://doi.org/10.2307/488423>
- Mayring, Philipp (2000) Qualitative Content Analysis. *Forum: Qualitative Social Research*, 2000/2. Online elérhetőség: <https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089/2385>. (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Mayring, Philipp (2014) *Qualitative Content Analysis: Theoretical Foundation, Basic Procedures and Software Solution*. Klagenfurt, 2014. Online elérhetőség: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/39517>. (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Pfister, Damien S. (2011) Networked Expertise in the Era of Many-to-many Communication: On Wikipedia and Invention. *Social Epistemology*, 2011/3. 217–231. <https://doi.org/10.1080/02691728.2011.578306>

- Ritzer, George – Nathan Jurgenson (2010) Production, Consumption, Prosumption: The Nature of Capitalism in the Age of 'Digital Prosumer'. *Journal of Consumer Culture*, 2010/1. 13–36. <https://doi.org/10.1177/1469540509354673>
- Sebestyén Attila (2024) Kracauer kvalitása: A tartalomelemzés „humanista” megközelítésben. *Médiakutató*, 2024/1. 69–77.
- Socolow, Michael J. (2010) A Profitable Public Sphere: The Creation of the New York Times Op-Ed Page. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 2010/2. 281–296. <https://doi.org/10.1177/107769901008700204>
- Wayback Machine. Online: <https://web.archive.org> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)